

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Historie – Evropská studia

Bakalárska práca

Matej Jando

Československo-kenské vzťahy v kontexte studenej vojny

Czechoslovakia-Kenya Relations in the Context of the Cold War

Poďakovanie

Na tomto mieste by som rád poďakoval pánovi PhDr. Jan Koura, Ph.D. za odborné vedenie mojej práce, za cenné rady, podnety a predovšetkým za trpezlivosť a ústretový prístup po celú dobu konzultácií.

Prehlásenie

Prehlasujem,

že som túto bakalársku prácu vypracoval samostatne a výhradne s použitím citovaných prameňov, literatúry a ďalších odborných zdrojov.

V Prahe, dňa 04.05. 2020

.....

Matej Jando

Abstrakt

Bakalárska práca „*Československo-kenské vzťahy v kontexte studenej vojny*“ sleduje povahu a vývoj vzájomných vzťahov týchto dvoch štátov v 60. rokoch a tiež na základe nových archívnych dokumentov analyzuje aktivity Prahy v Keni od naviazania stykov s oslobodeneckým hnutím Kene až po postupné utlmenie činnosti v krajine a ukončenie práce československej rezidentúry v Nairobi na začiatku rokov sedemdesiatych. Práca tiež zachytáva kenský vnútropolitický vývoj pohľadom československej tajnej služby a ministerstva zahraničných vecí v prvých rokoch po získaní nezávislosti. V tom čase československá vláda cítila v koloniálnej a neskôr nezávislej Keni potenciál uplatnenia vlastného exportného tovaru, rovnako dobre ako šancu získať si strategicky umiestneného spojenca v zahraničnej politike. Československo sa podporou ľavicového krídla vládnej strany KANU (tréningom kádrov, budovaním paralelnej informačnej služby a dodávkami zbraní) postupne pokúšalo viazať novovzniknutý štát k východnému bloku. Práca sa taktiež snaží vysvetliť dôvody, prečo aj napriek tomuto úsiliu nebola ČSSR a ani celý východný blok schopné uspieť proti vplyvu Veľkej Británie a Spojených štátov. Ťažiskom práce sú archívne materiály Ministerstva zahraničných vecí, národného archívu a predovšetkým Archívu bezpečnostných zložiek, ktorého spisy poskytujú detailný pohľad do Československých aktivít v zemi, nad rámec diplomatických a hospodárskych stykov s krajinou, ktorá sa v oblasti Východnej Afriky javila ako najvyspelejšia a najpokrokovejšia.

Kľúčové slová: Československo, Keňa, Studená vojna, KANU, medzinárodné vzťahy

Abstract

The bachelor thesis „*Czechoslovakia-Kenya Relations in the Context of the Cold War*“ follows the nature and development of the mutual relations of the two states primarily in the 1960s and analyzes the activities of Prague in Kenya from establishment of contacts with the liberation movement of Kenya to gradual reduction of activity and the termination of the work of the Czechoslovak residency in Nairobi in the early 1970s. The work also describes the Kenyan internal political development from the perspective of the Czechoslovak Secret Service and the Ministry of Foreign Affairs in the first years after independence. At that time, the Czechoslovak government saw, in colonial and later independent Kenya, the potential for selling its own export goods, as well as a chance to have a strategically placed ally in foreign policy. By supporting the left wing of the KANU ruling party (by training cadres, building a parallel intelligence service and supplying weapons), Czechoslovakia gradually tried to tie the newly formed state to the Eastern Bloc. The work also tries to explain the reasons why, despite this effort, the CSSR and the whole Eastern bloc were not able to succeed against the influence of Great Britain and the United States. The main focal point of the paper are archival materials of the Ministry of Foreign Affairs, the National Archives and, above all, the Security Services Archive, whose files provide a detailed insight into Czechoslovak activities in the country, beyond diplomatic and economic relations with the country, which appeared to be the most advanced and progressive in the East African region.

Key words: Czechoslovakia, Kenya, Cold War, KANU, International Relations

OBSAH

ÚVOD	6
1.1. KENYATTA, KANU A CESTA K SAMOSTATNOSTI.....	10
1.2. ROZPORY VRÁMCI KANU	11
1.3. NADVIAZANIE STYKOV ČESKOSLOVENSKA S KEŇOU	12
1.4. VYHLÁSENIE NEZÁVISLOSTI.....	15
1.5. KENSKÍ ŠTUDENTI	17
2. ČESKOSLOVENSKO-KENSKÉ VZŤAHY OD ZÍSKANIA NEZÁVISLOSTI PO KRÍZU ROKU 1966	20
2.1. ZALOŽENIE AMBASÁDY.....	20
2.2. VYHLÁSENIE REPUBLIKY	21
2.3. ĽAVICA VRÁMCI KANU	23
2.4. ČESKOSLOVENSKO-KENSKÉ VZŤAHY A AKTIVITY PRAHY V KENI.....	25
2.5. „SPECIÁL“	26
2.5.1. SPOLUPRACOVNÍCI ČESKOSLOVENSKEJ ROZVIEDKY	27
2.6. VZŤAHY KENE S ĎALŠÍMI AKTÉRMÍ STUDENEJ VOJNY	30
3. KRÍZOVÝ ROK 1966 A NÁSLEDNÝ ÚPADOK ČESKOSLOVENSKEHO VPLYVU V KENI 33	
3.1. PREVRAT V KENI? VNÚTROPOLITICKÁ SITUÁCIA V A PÁD ĽAVICE.....	33
3.2. VYHOSTENIE ČESKOSLOVENSÝCH OBČANOV A OBMEDZENIA PRE VÝCHODNÝ BLOK.....	35
3.3. POSLEDNÉ AKTIVITY ČS. ROZVIEDKY V KENI A VÝVOJ VZÁJOMNÝCH VZŤAHOV	36
3.4. DÔVODY ČESKOSLOVENSKEHO NEÚSPECHU V KENI	Chyba! Záložka nie je definovaná.
ZÁVER	39
BIBLIOGRAFIA	42

ÚVOD

Dejiny Keňskej republiky, nachádzajúcej sa na východnom pobreží Afriky, sú u nás len veľmi málo známe a vzájomné vzťahy pre mnohých dokonca ťažko predstaviteľné. V súčasnosti je Keňa pre českú aj slovenskú zahraničnú politiku len jednou z desiatok rozvojových zemí, čo bez pochyb spôsobil pokles záujmu o africké záležitosti, ktorý nasledoval po rozpade bipolárneho sveta, na konci studenej vojny. Situácia však nebola vždy takáto. V 60. rokoch bola Keňa, nie len pre svoju strategickú polohu na brehoch Indického oceánu v mnohom pre československú zahraničnú politiku kľúčová. Keď sa začala rozpadat' britská koloniálna moc nad krajinou, Československo vycítilo príležitosť a podporou ľavicových politikov sa pokúsilo zvýšiť svoj vplyv na krajinu. Vzťahy sa rozvíjali veľmi rýchlo a pomerne úspešne už od konca 50. rokov. Československo nepriamo pomáhalo Keni v boji za nezávislosť a návštevy jej čelných predstaviteľov v ČSSR boli pomerne časté. Kontakty vrcholili po vyhlásení samostatnosti a po nadviazaní diplomatických stykov počiatkom roku 1964, avšak o dva roky neskôr sa razantne utlmia a pokračujú len vo veľmi striedanej podobe. Rozvoj vzájomných vzťahov bol založený najmä na predpokladanej sile ľavice zoskupenej okolo Ogingu Odingu a na jej vplyve na politiku krajiny. Úplne však zostala zanedbaná ekonomická a vojenská závislosť krajiny na Veľkej Británii a jej pozície v štátnom aparáte a hospodárstve, zvlášť jej mimoriadny záujem na udržaní svojich pozícií v zemi, ktorú aj ona považovala za kľúčovú v oblasti východnej Afriky.

Cieľom tejto práce je na základe doposiaľ neprebádaných archívnych dokumentov mapovať vzájomné vzťahy na politickej a diplomatickej úrovni, ale aj analyzovať dôvody československého záujmu o Keňu a metódy prenikania vplyvu Prahy do krajiny, a taktiež príčiny konečného neúspechu československej diplomacie a celého východného bloku v Keni, ako aj otázku či bol vôbec úspech v prípade tohto štátu ako aj celého kontinentu vôbec možný. Práca sa tiež v súlade s aktuálnymi smermi bádania ako *International history* snaží pozerat' na problematiku nie len z uhlu pohľadu diplomatických vzťahov, ale berie do úvahy aj hospodárske záujmy oboch nami skúmaných krajín, či prácu rozviedky, kultúrnej propagandy, no aj pôsobenie expertov.

Práca má byť tiež príspevkom k predefinovaniu Československa ako autonómneho aktéra medzinárodných vzťahov v kontexte studenej vojny, ktorá postupom času prestáva byť vnímaná ako konflikt medzi komunistickým Sovietskym zväzom a kapitalistickými Spojenými štátmi, ale do popredia sa čoraz viac dostávajú aj ďalší aktéri tohto konfliktu¹. Častou kritikou hypotéz o československej politike a postavení v Afrike a tak aj v Keni je, že nič ako samostatná československá zahraničná politika v nami skúmanom období neexistovalo. Často sa súdi, že Praha ako satelit Moskvy nekonala nezávisle a skôr vykonávala vôľu Sovietskeho zväzu. Československá prítomnosť na čiernom kontinente však započala už pred druhou svetovou vojnou

---

¹ Ako príklad takej štúdie môže slúžiť práca *Warsaw Pact Intervention in the Third World. Aid and Influence in the Cold War* (MUEHLENBECK, Philip E. – TELEPNEVA, Natasha (eds.), London 2018). Alebo *America and Romania in the Cold War: A Differentiated Détente, 1969-80* (PECHLIVANIS, Paschalis, Abingdon 2019). Či KOURA, Jan, *Rozdělený ostrov: Studená válka a "kyperská otázka" v letech 1960–197*, Praha 2019.

a preto je veľmi ťažké tvrdiť, že by začala až na popud Moskvy.² Africké štáty no aj závislé územia boli k tomu počas Stalinovej vlády prevažne Sovietskym zväzom považované za obyčajné „satelity“ kapitalistických mocností a sovietske styky s nimi boli veľmi obmedzené. K zmene v sovietskej politike došlo vo väčšej miere až po roku 1953. Praha oproti tomu mala rozvinuté vzťahy skoro s každým regiónom kontinentu ešte predtým než sa stala komunistickou a to teda skôr než Sovietsky zväz o oblasť začal vôbec javiť záujem. Československo sa tak už od začiatku mohlo tešiť väčšej miere autonómie na sovietskom zväze v rámci svojich zahraničnopolitických vzťahov s Afrikou, než ako sa v minulosti predpokladalo.³ Československo malo napríklad v Keni konzulát už pred vypuknutím druhej svetovej vojny a to v prímorskej Mombase.⁴ V krajine sa tiež sústredila početná československá kolónia okolo prosperujúcich firiem ako Baťa či Kenya Game, založenej a riadenej ľuďmi pôvodom zo Slovenska.

Ako píše Philip Muehlenbeck, Praha realizovala svoju africkú politiku najmä zo štyroch dôvodov. Najdôležitejší bol ten ekonomický. Afrika hrala dôležitú úlohu v československej ekonomike už od 20. rokov minulého storočia, kedy novovzniknutý štát hľadal odbytká pre svoju industriálnu produkciu a zdroje surových materiálov pre rast svojej exportne zameranej ekonomiky. Počas komunistickej vlády bol zas obchod s Afrikou zdrojom valút, ktorých sa krajine nedostávalo z obchodu v rámci východného bloku. Druhým dôvodom československého záujmu o Afriku bolo jeho spojenectvo so Sovietskym zväzom. Československá politika však nebola len vo vleku za tou sovietskou, ale proaktívne sa chytala príležitostí na rozšírenie svojho vplyvu (politického i hospodárskeho), ale aj vplyvu medzinárodného komunizmu. Za tretie, vzťahy s africkými krajinami prinášali Československu prestíž a rešpekt v medzinárodnej komunite a zároveň slúžili aj pre vnútroštátne účely. Strana pravidelne informovala o tom, ako nezúčastnené štáty prijímajú pomoc Československa radšej ako tú západnú a samú seba tak pred očami domáceho publika legitimizovala. Štvrtým dôvodom pre československé zásahy v Afrike bolo presvedčenie o morálnej správnosti jednotlivých akcií.⁵

Československo vykonalo veľké množstvo humanitárnych projektov naprieč celým kontinentom ako zlepšovanie prístupu k pitnej vode, vzdelávaniu či zdravotnej starostlivosti a v rokoch 1956–66 bolo dokonca v prepočte na počet obyvateľov najväčším poskytovateľom humanitárnej pomoci na svete.⁶ Ako však píše historička Hana Bortlová: „poskytovanie československej pomoci bolo systémovo roztrieštené a obvykle podliehalo hlavne ideologickým kritériám a logike studenej vojny. Všetky dôležité zahraničnopolitické rozhodnutia vydával aparát

---

² Československé aktivity v Afrike pred druhou svetovou vojnou mapujú napríklad niektoré kapitoly v knihe *A History of Czechoslovak Involvement in Africa, Studies from the Colonial Through the Soviet Eras* (Jan DVORÁČEK – Linda PIKNEROVÁ – Jan ZÁHOŘÍK, Lampeter, 2014) či *Etiopie v letech 1923-1935 : cesta k italské invazi* (ZÁHOŘÍK, Jan, Praha 2009). Budovanie československej siete zastupiteľstiev naprieč Afrikou popisuje článok *Českoslovenští diplomaté v černé Africe, 1918–1955 Počátky budování sítě československých zastupitelských úřadů na jih od Sahary*, OLŠA, Jaroslav, in: MEZINÁRODNÍ VZTAHY, 2/2005, s. 90–105.

³ MUEHLENBECK, Philip, *Czechoslovakia in Africa, 1945–1968*, Basingstoke 2015, s. 2.

⁴ Honorárny konzulát v kenskej Mombase s pôsobnosťou pre Keňu, Ugandu, Tanganiku a Zanzibar zahájil svoju činnosť dňa 29. apríla 1937, prvým konzulom sa stal čs. obchodník Ernst Loewenstein – OLŠA, Jaroslav, *Českoslovenští diplomaté v černé Africe, 1918–1955*, in: MEZINÁRODNÍ VZTAHY, 2/2005, s. 96.

⁵ MUEHLENBECK, Philip, c.d., s.4.

⁶ Tamtiež, s. 3.

Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ), konkrétně Politické byro (Politbyro, roku 1962 nahradené Predsedníctvom ÚV KSČ) a často jeho prvý tajomník Antonín Novotný.⁷ Na základe archívneho výskumu poslednej doby v oblasti ekonomickej či rozvednej sa však javí, že Politbyro (Predsedníctvo) nemohlo a nerozhodovalo o všetkých aspektoch československej politiky v Keni. Autor práce chce poukázat' najmä na to, že Politbyro (Predsedníctvo) síce schvaľovalo hlavný smer vývoja zahraničnej politiky, ale jej konkrétna podoba záležala na práci zastupiteľského úradu a rozvedky, ktoré neboli pod pevným dohľadom. To súviselo predovšetkým so zložitou komunikáciou s Prahou a tiež s nutnosťou rýchlo reagovať na novovzniknuté situácie. Československé orgány v Keni tak mali do určitej miery voľné ruky pri svojich aktivitách vykonávaných v záujme strany a štátu.

Bakalárska práca je rozdelená na tri kapitoly. Prvá kapitola sa snaží zasadiť skúmané obdobie do dejín Kene a stručne popisuje počiatky a priebeh keňského boja za nezávislosť, jeho hlavných predstaviteľov a prvé styky s Československom, teda obdobie od približnej polovice dvadsiateho storočia. Sú v nej definované udalosti a tendencie, potrebné k objasneniu situácie v Keni pred získaním nezávislosti. Snažil som sa uviesť iba také faktory, ktoré považujem za relevantné pre túto prácu, a pokiaľ popisujem dianie z predchádzajúceho obdobia, tak len kvôli pochopeniu širších súvislostí vývoja, ktorý je ďalej rozoberaný v nasledujúcich kapitolách. Na konci kapitoly sa tiež nachádza rozsiahlejšia podkapitola o afrických a najmä kenských študentoch v ČSSR, ktorá síce časovo presahuje ohraničenie kapitoly a postihuje tak celé skúmané obdobie práce, je však tematicky ucelená a tak umožňuje lepšie pochopenie problematiky kenských štipendistov v Československu.

Druhá kapitola sa venuje už nezávislej Keni, jej vnútro politickej dynamike, československým aktivitám v krajine, zakladaniu ambasády, rezidentúry či pomoci pri budovaní paralelnej tajnej služby v Keni. Kapitola tiež popisuje chyby a omyly, ktorých sa Československo a celý východný blok vo vzťahu ku Keni dopustilo a porovnáva aktivity krajín socialistického tábora medzi sebou, ale aj so Západom. V tejto kapitole sú tiež zahrnuté aj stručné informácie o živote a aktivitách spolupracovníkov československej rozvedky v Keni.

Posledná kapitola sa venuje pádu ľavicových síl v Keni a obdobiu, ktoré nasledovalo. Zameriava sa na úlohu Československa, jeho rozvedky a obchodu v krajine, ale aj na politické dianie, angažovanosť veľmocí či aktivity kenskej kontrarozvedky proti krajinám východného bloku. Kapitola sa tiahne až do 70. rokov a zachytáva tak posledné aktivity Československej rozvedky v krajine, ako aj úplný ústup vplyvu ČSSR, ktorý sa postupne obmedzuje len na hospodárske a v malej miere aj kultúrne styky.

Počas písania práce som vychádzal hlavne zo štúdia archívnych materiálov predovšetkým československého pôvodu, zameraných na tematické vymedzenie práce a to z dokumentov uložených v Národnom archíve, vo fonde Antonína Novotného a hlavne archíve ministerstva zahraničných vecí Českej republiky, konkrétno z fondov Teritoriálne odbory tajné 1960–1974, Keňa, či porady kolégia. Jednalo sa najmä o analýzy československo-kenských politických,

---

⁷ BORTLOVÁ, Hana, *Československo a Kuba 1959–1962*, Praha 2011, s. 14.

hospodárskych či kultúrnych stykov, ale aj o správy o politickom dianí, správy zo zastupiteľského úradu či jednaní rôznych československých politikov s ich kenskými náprotivkami. V tejto oblasti už dôkladný archívny výskum urobili a publikovali Petr Zídek a Karel Sieber (*Československo a subsaharská Afrika v letech 1948–1989*, Praha 2007) a vo svojej diplomovej práci aj Jakub Vít (*Československo a subsaharská Afrika, 1948–1962*, Ústav světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 1998). V roku 2008, teda až po publikácií vyššie zmienených titulov, však boli odtajnené archívy bezpečnostných zložiek, zachytávajúce spravodajskú činnosť Čechoslovákov v Keni. Práve dokumenty v nich obsiahnuté prinášajú nový pohľad na československú činnosť v krajine a tvoria jadro druhej a tretej kapitoly bakalárskej práce. Tieto doposiaľ nepublikované dokumenty tiež poukazujú na niektoré nedostatky v prácach, ktoré sa touto témou už zaoberali v minulosti. Jedná sa najmä o aktivity československej rozviedky, ktoré v krajine neboli nijak zmapované a predchádzajúce publikácie s nimi, keďže v tej dobe ešte neboli odtajnené, vôbec nepočítajú. Najvýznamnejšou z týchto aktivít bol pokus o vybudovanie paralelnej tajnej služby v Keni a pomoc s ním spojená. Nejde však len o dokumenty rozvedného charakteru, ale aj dôležité politické či ekonomické analýzy, ktoré dovoľujú nové interpretácie československo-kenských vzťahov.

Sekundárnu literatúru som využíval predovšetkým pri písaní prvej kapitoly bakalárskej práce a to najmä pri popise keňského boja za nezávislosť, charakteristike jednotlivých predstaviteľov a hodnotení politického vývoja pred získaní nezávislosti. Z domácej proveniencie sa však jednalo vždy len o prehľadovú literatúru, keďže v našom prostredí nie je dostupná žiadna ucelená monografia typu dejiny Kene. Problematika kenskej histórie sa však vyskytuje v knihách ako *Dějiny Afriky* (Jan Klíma, Praha 2012), kde im je venovaných niekoľko podkapitol. Zo zahraničných monografií stoja za zmienku predovšetkým publikácie historikov ako Charles Hornsby (*KENYA: A History Since Independence*, Londýn 2012) alebo Daniel Branch (*KENYA: Between Hope and Despair, 1963–2011*, London 2011) či články *The Politics of the Independence of Kenya* (KEITH, Kyle, in: *Contemporary British History*, 11 (4) 1997) a *Playing Cold War politics': the Cold War in Anglo-Kenyan Relations in the 1960s*, (CULLEN, Poppy in: *Cold War History*, 18:1, 2018). Problematike Československo-kenských vzťahov sa tiež okrajovo venuje kniha *Czechoslovakia in Africa, 1945–1968* (Muehlenbeck, Philip, Basingstoke 2015), pri ktorej je však zrejmé, že autor neprímerane čerpá z vyššie spomenutej publikácie od českých autorov Petr Zídek a Karel Sieber (*Československo a subsaharská Afrika v letech 1948–1989*, Praha 2007) a sám nevykonal rozsiahlejší výskum v českých ani slovenských archívoch. Z knihy som preto čerpal len štatistické či hodnotiace závery z celkového angažmánu Československa v Afrike.

KEŇA PRED ZÍSKANÍM NEZÁVISLOSTI

1.1. KENYATTA, KANU A CESTA K SAMOSTATNOSTI

Územie dnešnej Kene nachádzajúce sa na pobreží Indického oceána a medzi Veľkými jazerami Turkana a Viktória, sa stalo britskou kolóniou v roku 1920.⁸ Už pred vypuknutím druhej svetovej vojny sa však začali objavovať ambície pôvodných obyvateľov kolónie na získanie samostatnosti a roku 1944 predák najpočetnejšieho kmeňa Kikujov, Jomo Kenyatta (pôvodným menom Kamay Wa Ngengi, (1891–1978), spoluzakladá Ústrednú asociáciu Kikujov, z ktorej sa neskôr po vojne vyvinula Keská Africká únia (KAU).⁹ Bola to najmä nacionalistická organizácia, žiadajúca prístup k pôde belochov. Vrcholom domorodého odporu voči Britskej správe bolo vypuknutie povstania Mau-Mau¹⁰ v rokoch 1952–1956. Po jeho potlačení pripustili Briti veľké množstvo kompromisov v hospodárstve a začalo sa aj s pozemkovou reformou. Tieto ústupky boli pomerne populárne no väčšinové obyvateľstvo aj vplyvom udalostí na zbytku kontinentu postupne začalo volať po demokratickom princípe jeden človek, jeden hlas. V roku 1958 sa pôvodné Kenyattovo hnutie KAU transformovalo na radikálnu Keňskú africkú národnú úniu (KANU) s heslom „Uhuru“ – Sloboda. Kenyatta bol ešte v internácii, do ktorej bol uvrhnutý počas povstania,¹¹ zvolený jej predsedom. Miestopredsedom hnutia sa stal náčelník druhého najväčšieho kmeňa Luo – Oginga Odinga (1911–1994) a generálnym tajomníkom odborársky vodca Tom Mboya (1930–1969), taktiež príslušník Luo. Ako píše v svojej knihe Petr Zídek a Karel Sieber Československo a subsaharská Afrika v letech 1948-1989: „V šesťdesiatych rokoch sa súperenie práve týchto dvoch politikov stalo symbolom konfliktu nad zahraničným smerovaním krajiny počas studenej vojny“.¹²

KANU sa postupne v očiach mnohých stala stranou zastupujúcou veľké etniká a preto sa zlúčením niekoľkých ďalších malých etnických strán vytvára opozícia vo forme Keňskej africkej demokratickej únie KADU. Jej predstavitelia ako Ronald Gideon Ngala (1923–1972) či neskorší prezident Daniel arap Moi (1924) žiadali hlavne rozdelenie krajiny na autonómne provincie pripomínajúce až federalizáciu. KADU bola na západe vnímaná ako umiernenějšía voči Britom. Toho si boli vedomé aj krajiny v sovietskej sfére vplyvu, ktoré sa postupne začínali zblížovať s KANU. Cieľom britskej politiky v Keni, pred udelením nezávislosti, bolo rozdeliť KANU medzi „umiernených“ a „extrémistov“, pričom „umiernení“ sa spájali s KADU. Čas od času sa zmenila

---

⁸ Britská koloniálna prítomnosť na tomto území však oficiálne započala už 1. júla 1895 vyhlásením protektorátu nad pobrežnými oblasťami a vnútrozemím obývaným najmä etnikom Kikuyov, známym ako Centrálna provincia.

⁹ KLÍMA, Jan, *Dějiny Afriky : vývoj kontinentu, regionů a států*, Praha 2012, s. 313.

¹⁰ Najväčšie a najúspešnejšie povstanie v britskej Afrike bolo prevažne lokálne hnutie zamerané proti koloniálnej vláde. Britská odvetou za povstanie bola 10 000 zastrelených a 80 000 intervenovaných Kikujov v koncentračných táboroch. Zostáva otázkou, či postup Veľkej Británie bol ten najvhodnejší. Briti sa veľmi snažili, aby toto hnutie v dobe studenej vojny nedostalo nálepku národne-oslobodeneckého boja a nestalo sa predmetom medzinárodných diskusií. KLÁSKOVÁ, Lenka, *Průběh dekolonizace Keni z aspektu vývoje vztahů s Velkou Británií*, Bakalárska práca, Institut politologických studií, fakulta sociálních věd Karlovy v Praze, 2006, s. 77–78.

¹¹ Jomo Kenyatta, ako vedúci predstaviteľ KAU bol zatknutý a roku 1953 odsúdený na sedem rokov väzenia, za údajnú angažovanosť v operáciách povstalcov. Neskôr sa však ukázalo, že proces bol zmanipulovaný a Kenyattovi tak pobyt v Britskom vezení prinášal obrovskú popularitu naprieč etnikami a to aj za hranicami Kene.- NÁLEVKVA, Vladimír, *Čas soumraku : rozpad koloniálních impérií po druhé světové válce*, Praha 2004, s. 139.

¹² ZÍDEK, Petr, SIEBER, Karel, *Československo a subsaharská Afrika v letech 1948–1989*, Praha 2007, s. 116.

definícia „umierneného“ a „extrémistu“. Začalo to snahou oddeliť umiernených od extrémistického Mboyu. Neskôr Británia uprednostňovala oddelenie umierneného Mboyu od extrémistov Odingu a Kenyattu „a skončilo to s nádejou, že Kenyatta a Mboya zabránia politickému vplyvu Ogingu Odingu, o ktorého prepojení na socialistický blok už dlhšie vedeli. S postupom času mizla tendencia preferovania na základe postoja k Britom a viac sa dralo do popredia uprednostňovanie politikov na základe toho, na ktorú stranu sa klonili v studenej vojne.¹³ Vo voľbách roku 1961 zvíťazila KANU so ziskom 20 kresiel, no odmietla zostaviť vládu až do prepustenia Kenyattu z britského väzenia. Vzniká preto Britmi preferovaná menšinová vláda KADU. Kenyatta sa dostáva na slobodu až po značnom oddaľovaní v roku 1961.

1.2. ROZPORY VRÁMCI KANU

V rámci KANU sa postupne tvorila pravica vedená bývalým predsedom strany Jamesom Gichurom (1914–1982) a T. Mboyom, generálnym tajomníkom KANU, ktorá sa orientovala na Spojené štáty americké a Nemeckú spolkovú republiku. Podľa informácií piateho a desiateho odboru Ministerstva zahraničných vecí bol Tom Mboya platený Američanmi a z toho dôvodu ostro proamerický. Mal značnú podporu v okolí Nairobi, ktorú si upevňoval získaním finančnej podpory z USA, ktorú využíval, podľa MZV, k „zamerikanizovaniu“ keňských odborov, ktorých bol zároveň generálnym tajomníkom.¹⁴ Protiváhu proamerického kurzu v rámci strany predstavovala ľavica, v ktorej čele stál miestopredseda KANU O. Odinga. Tá presadzovala orientáciu hlavne na socialistické krajiny. Ako poznamenáva československé ministerstvo zahraničných vecí: „Stúpenci Odingu [...] pokladajú Mboya za zradcu, čo dokumentujú tiež blahovoľným postupom britských úradov proti jeho osobe.“¹⁵

V tej dobe sa s predstaviteľmi KANU stretáva československý pohlavár v Etiópii s krycím menom Vrla, ktorý nadobudol dojem, že: „v poslednej dobe sa čím ďalej tým viac na Odingovú stranu kloní aj dočasný predseda Gichuru“. Ten mu povedal, že značná časť vedúcich činiteľov KANU sa kloní skôr k spolupráci so socialistickými krajinami.¹⁶ Už počas roku 1961 však došlo k otvorenému stretnutiu vo vedení KANU kedy Gichuru doporučal spoluprácu Kene a ostatných afrických krajín so západom a najmä so Spojenými štátmi (pravdepodobne pod vplyvom Mboyu). Zašiel dokonca tak ďaleko, že Odingu označil za agenta komunizmu a navrhol ho na suspendovanie z funkcie viceprezidenta k čomu aj reálne došlo. Po Odingových návštevách vo východnom bloku mu bol dokonca hlavným sekretárom pre vládne záležitosti odobraný cestovný pas.¹⁷

Po prepustení Kenyattu z britského väzenia a „po tom čo prijal predsedníctvo v KANU, sa vplyv ľavice stáva rozhodujúcim“. Súdil deviaty odbor prvej správy, ministerstva vnútra v správe

---

¹³ KEITH, Kyle, *The Politics of the Independence of Kenya*, in: Contemporary British History, 11 (4) 1997, s. 48.

¹⁴ Archiv ministerstva zahraničných vecí České republiky (AMZV), Teritoriálne obory- tajné (TO-T) Keňa, 1960–1964, Krabica.1, obal 2, číslo jednotky 026.485, Informácie o stave súčasného rozkolu vo vnútri KANU, 30.05.1961.

¹⁵ tamtiež, K.1, ob. 7, čj. 118.994, 18. júna 1960, s. 1.

¹⁶ Tamtiež.

¹⁷ Tamtiež, 1960–1964, K.1, ob. 2, čj. 026.485, 30.05.1961.

o situácii v Keni 18. novembra 1961.¹⁸ Jeho interpretácia situácie sa však v budúcnosti ukáže ako mylná. Vyjednávania s britskou správou o nezávislosti sa naťahovalo a zaoberalo sa hlavne etnickými a rasovými problémami spojenými s majetkovými otázkami. Prelom nastal až po konferenciách vo februári–apríli 1963 a septembri–októbri 1963 kedy bola dohodnutá nezávislosť, vyhlásená 12. decembra 1963.¹⁹

1.3. NADVIAZANIE STYKOV ČESKOSLOVENSKA S KEŇOU

Vzájomné styky s Keňou, resp. s KANU, a to hlavne s jej ľavicou boli nadviazané ešte pred jej nezávislosťou (rovnako učinili aj všetky ostatné socialistické krajiny). Vtedy išlo najmä o drobnejšiu materiálnu pomoc, poskytovanie štipendií, školenie kádrov a podobne. Na československom rozpracovaní Keňského národne oslobodeneckého hnutia sa najviac podieľali rezidentúry²⁰ v Káhire a v Londýne. Omnoho efektívnejšia však bola káhirska rezidentúra, ktorá bola v kontakte s vedúcim predstaviteľom káhirskej kancelárie KANU Odhiamhom Okellom (1932–2018). Československo nadviazalo styk s ľavicou v KANU práve cez Okella už na začiatku roku 1960. V dňoch 17–24. júna pobýval v Prahe, kde v mene KANU žiadal finančnú podporu. Neskôr v máji 1961 bol získaný pre spoluprácu pod krytím menom OLEANDR.²¹ Pred jeho príchodom do Prahy požiadalo Československo o jeho preverenie Čínsku ľudovú republiku, ktorá ho už mala na určitom stupni rozpracovaného.²² V dňoch 22. až 24. augusta prijala ČSSR delegáciu KANU vedenú Odingom. V Prahe sa zastavil pri spiatocnej ceste z Čínskej ľudovej republiky, Sovietskeho zväzu a Východného Nemecka. Počas svojej návštevy poukazoval najmä na nutnosť vybavenia propagačnými prostriedkami pre jeho stranu pred blížiacimi sa voľbami vo februári 1961. Ďalej žiadal o finančnú podporu vo výške 20 000 libier (Lstg.), písacie a rozmnožovacie stroje a štipendiá pre 15 študentov z Kene.²³ Predstavitelia KANU sa obracali s žiadosťami o finančnú a technickú pomoc aj na Československé veľvyslanectvo v Etiópii, taktiež navrhli vyslanie ďalšej delegácie do ČSSR.

Československo však prosbám o pomoc vyhovel v technickej a politickej rovine, finančná podpora bola minimálna, len v tisícoch korún Československých. Desiaty obor ministerstva zahraničia dokonca odmietal akúkoľvek finančnú podporu, keďže ju nebolo možné priamo dopraviť Odingovi a preto sa báli zneužitia peňazí. Zároveň si uvedomovali, že Odinga

---

¹⁸ Archiv bezpečnostních složek (ABS), fond Hlavní správy rozvědky SNB,), krycí název „Kenje“ objektový zväzok s tematikou „Kenje oper. rozpracování“, reg. č. 11691/000/2/4/0006-1 I. S, (arch. č. 14173 I. S), Analýza politickej situácie v Keni vypracovaná deviatym odborom MV, 18. novembra 1961, s.3.

¹⁹ KLÍMA, Jan, *Dějiny Afriky : vývoj kontinentu, regionů a států*, Praha 2012, s 314.

²⁰ Podľa slovníka terminologie SNB z roku 1988 je rezidentúra základný výkonný článok činnosti rozvědky a kontrarozvědky, vykonávanej a koordinovanej centrálou v určitom štáte. Zriaďuje sa a pôsobí obvykle v rámci zastupiteľského úradu. Slovník dostupný na: <https://www.abscr.cz/data/pdf/pomucky/slovník1s.pdf>.

²¹ ABS, fond Hlavní správy rozvědky SNB, Kenje, reg. č. 11691/000/1/4/0054-1 I. S, Analýza politickej situácie v Keni vypracovaná deviatym odborom MV, 18. novembra 1961.

²² AMZV, TO-O Keňa, 1960–1964, K.1, ob. 8, čj. 114.386/10-61, Lustrácia vedúceho Káhirskej kancelárie KANU, 03. augusta 1961, s.1.

²³ Tamtiež, TO-T Keňa, 1960–1964, K.1, ob. 6, čj. 550.060/10-60, Dôvodová správa o poskytnutí pomoci, 29. augusta 1960, s. 1.

žiada peniaze pre stranu, v ktorej však podľa ministerstva ľavica nemala väčšinu.²⁴ Do Káhirskej kancelárie KANU, ale boli zaslané propagačné pomôcky, písací a rozmnožovací stroj aj rádiový prijímač.

S nezávislosťou Kene počítalo Československo v priebehu roku 1962. Uvedomovalo si, že Briti sa snažia udržať si svoje mocenské pozície a aj napriek tomu, že hnutie za nezávislosť bolo v oblasti východnej Afriky najsilnejšie práve v Keni, dostala táto krajina nezávislosť ako posledná, pretože ju Briti považovali za strategického a politického hľadiska za najdôležitejšiu. Toto prioritné vnímanie zostane VB aj po udelení nezávislosti. V Keni boli tiež vojenské základne využívané na potlačanie národne oslobodeneckých hnutí v ostatných afrických krajinách.²⁵ Z toho dôvodu navrhol v Keni deviaty odbor prvej správy MV zriadenie rezidentúry obsadenej „dvoma súdruhmi“ po línii MZV a jedným po línii Ministerstva zahraničného obchodu. Ako hlavné úlohy pre najbližšie obdobie bolo stanovené: Rozpracovať a získať k spolupráci aj vedúceho londýnskej kancelárie KANU, zo študentov v ČSSR vybrať najvhodnejšie typy s cieľom verbovania a vybrať a rozpracovať niekoľko typov z radov Keňanov žijúcich v Spojenej arabskej republike²⁶

Počas cesty vedúceho desiateho odboru MZV Rohala, do Tanganiky v decembri 1961 sa na neho obrátili v Dar Es Salaame Odinga s Kenyattom a požadovali okrem finančnej pomoci aj školenie kádrov pre štátnu správu a tiež vyškolenie desiatich osôb v bezpečnostných a pätnásť osôb vo vojenských otázkach. Túto požiadavku Odinga znova opakoval pri návšteve československého veľvyslancu v Addis Abebe.²⁷

Až roku 1962 rozhodlo politbyro ÚV KSČ o poskytnutí finančnej pomoci KANU vo výške 713 tisíc korún z toho 106 600 v devízach. Zároveň boli do ČSSR pozvaní zástupcovia KANU k prerokovaniu realizácie pomoci. Bolo rozhodnuté o vyškolení ôsmich stážistov vrátane dopravného, dodanie tlačiarenskeho stroja do Dar es Salaamu a zaškolenie pracovníka k jeho obsluhu. Minister vnútra Štrougal tiež mal zaistiť a uhradiť výcvik šiestich dôstojníkov a minister obrany Lomský štyroch vojenských expertov a vojensky vycvičiť desať študentov.²⁸

Dňa 6. augusta 1963 jednal v Prahe splnomocnenec kenského ministra vnútra Othieno Othiengo, ktorý prišiel do ČSSR upresniť požiadavky ľavice kenskej vládnej strany vznesené prostredníctvom čs. zastupiteľského úradu v Káhire. Othiengo vzniesol požiadavku na vyškolenie stážistov pre Kenskú armádu a bezpečnosť. Na Ministerstve národnej obrany dosiahol zásadnú dohodu o vycvičení 20 stážistov pre armádu, „vrátane štyroch osôb, ktoré už sú školené v ČSSR

---

²⁴ Tamtiež, K.1, ob. 9, čj. 125.589/10-60, Vec: styk s predstaviteľom kenskej kancelárie v Káhire, 01. októbra 1960, s.1.

²⁵ ABS, fond Hlavní správy rozvědky SNB, Kenje, reg. č. 11691/000/2/4/0006-1 I. S., Analýza politickej situácie v Keni vypracovaná deviatym odborom MV, 18 novembra 1961, s. 3.

²⁶ Tamtiež, s. 3.

²⁷ Tamtiež, reg. č. 11691/000/2/4/0009-1 I. S., Informácie ku kenskému oslobodeneckému hnutiu, 16. februára 1962, s.2.

²⁸ Tamtiež, reg. č. 11691/000/2/4/0018-1 I. S., Opis uznesenia ústredného výboru UV KSČ zo dňa 23.03.1962. Originál sa nachádza v Národnom archíve Českej republiky, archív ústredného výboru komunistckej strany Československa, f.02/2, sv. 341, ar. J. 432, b.7.

na základe uznesenia PB ÚV KSČ z marca roku 1962,²⁹ s tým, že otázka leteníek zostala otvorená. Tieto jednotky mali po vyškolení postupne nahradiť dovtedajší britský vojenský personál. Othiengo tiež poukázal na nutnosť preškolenia vybraných dôstojníkov, ktorý sa v tej dobe školili vo Veľkej Británii. Othiengo deklaroval, že po získaní samostatnosti chce Keňa byť nezávislá na Spojenom kráľovstve aj vo výzbroji a tú hodlala údajne nakúpiť v ČSSR. Školenie jednotiek sa malo uskutočniť bez vedomia keňskej vlády, v ktorej mala pravica stále prevahu.³⁰

Othiengo pripomenul, že o podobnej pomoci už rok pred tým v Prahe jednal Odinga a ocenil vyškolenie dvoch Keňanov ako osobnú ochranu pre Kenyattu, ktoré sa už uskutočnilo. Čo sa týka budovania bezpečnostného aparátu nezávislej Kene, Othiengo pôvodne požadoval tréning pre 50 dôstojníkov, z toho 30 pre kontrarozvedku, 10 pre rozvedku a 10 pre kriminalistiku, vrátane 6 osôb, ktorých výcvik už bol schválený.³¹ Pri jednaní o počte stážistov a dĺžke kurzu napokon došlo k dohode na počte 30 osôb, ktoré by sa zúčastnili asi šesť mesačného kurzu. Z uvedenej skupiny by asi polovica bola určená pre štátnu bezpečnosť a druhá pre verejnú bezpečnosť. Othiengo však priznal celkom otvorene, že zatiaľ KANU nemá ucelenú predstavu o štruktúre budúceho bezpečnostného aparátu. Taktiež bolo dohodnuté, že prípadne sa na ČSSR opäť obrátia so žiadosťou o pomoc pri zostavovaní organizácie ich bezpečnosti.³² Othiengo bol presvedčený, že sila ľavice v KANU sa po získaní nezávislosti upevní natoľko, že by v otázkach školenia bolo možné pristúpiť k prípadnému školeniu priamo v Keni za vedenia československých inštruktorov, tak, aby odpadla nákladná cesta Keňanov do ČSSR.³³

Medzi ďalšími kenskými požiadavkami bolo „vyslanie 4–5 plánovacích expertov, ktorí by pre Kenyattu a Odingu vypracovali nezáväzný pohľad na možnosti rozvoja národného hospodárstva Kene. Išlo by o alternatívu plánu rozvoja, ktorý majú predložiť západní ekonómovia.[...] Obaja vraj chcú, obzvlášť však Odinga, aby sa v Keni budovala socialistická spoločnosť.“ O vyslanie expertov sa údajne obracali len na ČSSR. Othiengo tiež požiadal o predbežné zistenie u vlády ČSSR a ďalších vlád východného bloku, či by bolo možné prisľúbiť hospodársku pomoc Keni a tiež tlmočil postoj Kenyattu a Odingu, že obaja dávajú prednosť tomu aby pomoc východného bloku bola poskytovaná hlavne prostredníctvom ČSSR. Mimo iné, reprodukoval aj priania Kenyattu a Odingu, aby im pre oslavy nezávislosti boli venované dva automobily Tatra 603. Zástupcovia MZO však tento dar neodporučili, pretože by nebolo možné zaistiť ich dokonalý servis. Othiengo tiež požiadal o dar 2 500 alebo viac zástav k vyhláseniu nezávislosti Kene a poskytnutie pomoci vo forme liekov pre pomoc obetiam v regióne Nyanza, ktorý zasiahli povodne. Na záver bolo požiadané o pomoc pri budovaní tlačovej agentúry Kene, formou materiálnej pomoci pri technickom vybavovaní agentúry v spolupráci s TASS,³⁴ ale aj vyškolenie dvoch žurnalistov a dvoch tlačových technikov v plánovanom kurze Československej

²⁹ Tamtiež, reg. č. 11691/000/2/4/0030-1 I. S., Záznam o rokovaníach Othieno Othiengo s čs. výborom solidaritami a niektorými ministerstvami, 10. augusta 1963, s.3.

³⁰ Tamtiež, s.4.

³¹ NA – A ÚV KSČ, f.02/2, sv. 341, ar. J. 432, b.7. Uznesenie PB ÚV KSČ, 13.marca 1962

³² ABS, fond Hlavní správy rozvědky SNB, Kenje, reg. č. 11691/000/2/4/0026-1 I. S. Záznam o jednaní so splnomocnencom kenského ministra vnútra dňa 6. augusta 1963, s. 2.

³³ Tamtiež.

³⁴ Tlačová agentúra sovietskeho zväzu.

tlačovej kancelárie a vyslanie pracovníkov ČTK na pomoc pri organizácii agentúry. Ďalší styk bol potom dohodnutý cez jednotlivé zastupiteľstva ČSSR v Egypte, Etiópii či Spojenom kráľovstve.³⁵

Dňa 13. apríla 1963 požiadal vedúci Káhirskej kancelárie KANU Okello o potlač a dodanie asi 3 000 kusov predvolebných šatiek s heslami, ako pomoc tejto strane v predvolebnom boji, ktorý vrcholil v máji toho roku. Náklady na realizáciu tejto pomoci boli 35 000 Kčs.³⁶ Šatky boli doručené Okellovej kancelárii v Káhire. Podobne ako šatky, ČSSR zabezpečovala aj výrobu kenských vlajok a neskôr prezidentských štandard. Štátne vlajky do Kene boli poslané 04. novembra 1963 v počte 1500 kusov. Na ich výrobe sa v rovnakom počte podieľala aj Nemecká demokratická republika a v deň získania nezávislosti viali po celej Keni.

1.4. VYHLÁSENIE NEZÁVISLOSTI

V dňoch 9. decembra–18. decembra 1963 sa zúčastnila osláv vyhlásenia nezávislosti Kene aj československá vládna delegácia, ktorej bol na pomoc vyslaný druhý tajomník ZÚ Dar es Salaam a to z toho dôvodu, že jednak veľmi dobre poznal miestne pomery a taktiež ovládal miestny jazyk – svahilčinu. „Delegácia sa zúčastnila okrem oficiálnych spoločenských a politických akcií aj na koktaile, ktorý usporiadal Odinga, pred svojim odchodom do OSN, pre predstaviteľov socialistických krajín.“ Československá delegácia sa tiež ako jediná oficiálne zúčastnila manifestácie pri návrate bojovníkov Mau-Mau z hôr. „Delegácii tiež bolo umožnené stretnutie s ženou ministerského predsedu Kenyattu, počas ktorého jej bol odovzdaný darom náhrdelník z jabloneckého skla.“³⁷

„Hlavnými úlohami delegácie bolo prerokovať naviazanie diplomatických stykov s nezávislou Keňou, učiniť konkrétne opatrenia k zriadeniu čs. veľvyslanectva v Nairobi a dosiahnuť podľa možností ustanovenie keňského veľvyslanectva v Prahe.“ Taktiež bolo jednané o návrhoch kultúrnej a hospodárskej spolupráce. Za týmto účelom navštívila čs. delegácia Kenyattu, Odingu a celú radu ďalších ministrov vrátane Tom Mboyu. Na základe informácií práve od neho ale aj od Odingu, sa delegácia dozvedela o rozhodnutí kenskej vlády o zriadení svojho zastupiteľského úradu v Prahe, ktorý by bol poverený zastupovať záujmy Kene aj v ostatných krajinách východného bloku mimo ZSSR.³⁸ Tento zámer aj keď deklarovaný, však do dnešnej doby nebol naplnený.

Počas jednaní s ministrom obchodu a priemyslu doktorom Kianom, ktorý predtým roku 1961 navštívil Prahu, bola kenská strana informovaná o úmysle ČSSR vyslať počiatkom januára skupinu svojich odborníkov, ktorí na mieste preskúmajú možnosti vzájomnej výmeny tovaru a vypracujú návrhy vzájomných dohôd o obchodnej, vedeckej a technickej spolupráci, ktorej by za vzor mohla slúžiť podobná dohoda uzavretá s Tanganikou. Ďalej bola tlmočená ochota poslať

³⁵ Tamtiež, s.4.

³⁶ AMZV, TO-T, Keňa, 1960–1964, K. 2, ob.10, čj. 023.417/63-10, Keňa – pomoc s predvolebnou agitáciou, 05. apríla 1963, s. 1.

³⁷ ABS, fond Hlavní správy rozvědky SNB, Kenje, reg. č. 11691/000/2/4/0035-1 I. S. Cestovná správa čs. delegácie na oslavách nezávislosti Kene, 23. decembra 1963, s.1.

³⁸ Tamtiež, s.2.

v čo najkratšom čase čs. obchodného pridelenca. Ministrovi školstva J. Othindemu delegácia ponúkla 25 štipendijných miest (15 vládnych a 10 konkurzných). A s ministrom dopravy bola prerokovaná otázka zriadenia priamej leteckej linky Praha–Nairobi.

Počas schôdzky s Odingom vzniesla kenská strana požiadavku na vyslanie „čs. expertov na dva až tri roky, ktorí by boli umiestnení na vedúcich pozíciách v jednotlivých sektoroch ako zamestnanci kenskej vlády. Konkrétne požadoval vyslanie jedného odborníka na všeobecné plánovanie, jedného na poľnohospodárske plánovanie a jedného na finančné plánovanie. Ďalej jedného geológa, jedného experta na družstevníctvo, jedného pre MZO, jedného agronóma a dvoch inžinierov (stavo a elektro) ako praktikov ale aj ako teoretikov, ktorí by súčasne mohli prednášať na univerzite.“³⁹ Československá delegácia upozornila Odingu, ktorý bol práve pred svojou cestou do OSN ako vedúci delegácie, že najvhodnejší spôsob ako získať čs. expertov by bol prostredníctvom OSN, pretože by tak odpadla nutnosť finančnej úhrady pre Keňu.

Československá delegácia bola v kontakte aj s delegáciami ostatných socialistických krajín. Čo bolo umožnené aj tým, že boli ubytované v jednom hoteli. Je dobré si povšimnúť, že v tejto dobe aj napriek Čínsko-sovietskej roztržke sú delegácie týchto dvoch krajín ubytované spolu, zatiaľ čo delegácie VB a USA boli ubytované oddelene, čo by mohlo dokazovať nejednotný postup a často súperenie v krajine medzi týmito dvoma západnými veľmocami. Najväčšej pozornosti sa zo socialistických krajín tešila delegácia ZSSR, po nej československá a juhoslávská, ktorá priviedla aj obchodnú delegáciu a „tá sa v miestnej tlači tešla značnej popularite“.

Československá delegácia si pri rôznych jednaniach bola vedomá mantinelov, ktoré pre československú aktivitu v krajine predstavovala ekonomická výkonnosť Kene a jej schopnosť splácať prípadné dodávky. Keňa mohla v podstate ako protihodnotu poskytnúť len poľnohospodárske výrobky ako čaj, kávu alebo tropické ovocie, o ktoré československá ekonomika nejavila záujem. Poľnohospodárske priemyselné produkty ako sisal či bavlna už z Kene odoberali západné štáty za vyššiu cenu ako by bolo Československo ochotné ponúknuť. Ako ďalej delegácia konštatuje: „Pri prípadných dodávkach investičných celkov ako malé elektrárne, rozvodové siete, garbiarne, obuvnícke stroje, výroba náhradných súčiastok univerzálneho typu bolo treba mať na zreteli, že v Keni je síce málo rozvinutý priemysel, avšak ak tam je, tak je moderne vybavený a československé dodávky by preto narážali na silnú konkurenciu. Delegácia ako príklad takejto továrne uvádza „dobře vybavený a zmodernizovaný závod Baťa neďaleko Nairobi, kde sa zdržuje dosť početná česká kolónia.“⁴⁰

---

³⁹ Tamtiež, s. 5.

⁴⁰ Tamtiež s. 8.

1.5. KENSKÍ ŠTUDENTI

Jedným z hlavných pilierov československej zahraničnej politiky bolo poskytovanie štipendií zahraničným študentom, ktoré sa postupom času stalo markantnou súčasťou aj jej africkej politiky, pomocou ktorej sa ČSSR snažilo uchytiť v emancipujúcich sa krajinách kontinentu. V roku 1960 študovalo v Československu štyri-krát viac afrických študentov ako v Sovietskom zväze. V prepočte na obyvateľa dokonca 60 násobne a v prípade spojených štátov 12-násobne viac⁴¹. Jednotlivé štipendiá boli pridelené na základe medzinárodných dohôd po vládnej linke alebo s krajinami, ktoré ešte nezískali nezávislosť, buď cez rôzne dohody s národné osloboditeľskými stranami, cez OSN alebo aj cez priame konkurzy. Spolu s postupujúcim úpadkom koloniálnych impérií v Afrike a s narastajúcim počtom nezávislých štátov, stúpala aj počet študentov prichádzajúcich do ČSSR. Na konci päťdesiatych rokov sa už preto dá hovoriť o tisícoch zahraničných študentov.

V roku 1961 Československo zakladá špeciálnu univerzitu pre študentov z tretieho sveta, kde mali byť koncentrovaní všetci africkí študenti po vzore Lumumbovho inštitútu v Moskve alebo univerzity Karla Marxa v Lipsku. Univerzita 17. listopadu bola pomenovaná podľa dátumu nacistickej uzávery univerzít počas okupácie a študentom ponúkala spätočné letenky, ubytovanie zdarma a náhrady na stravu bez poplatkov za štúdium. Praha dúfala, že takto vyškolení študenti po získaní titulu a návrate do domovských krajín zaujmú dôležité pozície v správe novovznikajúcich štátov a tak prispedia k posilneniu Československého vplyvu na dané krajiny.⁴² V roku 1961 bolo v ČSSR len 14 Keňských študentov a to desať v Mariánskych Lázních a štyria v Senici.⁴³ Na školský rok 1961–1962 bolo Keni vyhradených šesť štipendijných miest, no po tom čo sa kvóta naplnila, prišiel zastupiteľský úrad v Londýne s ďalšími dvoma preverenými adeptmi a zastupiteľský úrad v Chartúme s ďalšími tromi. Keďže už boli preverení a odporučení samotným Odingom, boli im pridelené miesta z kvóty pre Nigériu, ktorá o tieto miesta nejavila záujem. Počet štipendií pre Keňu tak vzrástol na 11 a na školský rok 1964–1965 predstavoval 15 vládnych štipendií a ďalších 7 štipendií pre KANU. MZV označuje za príčinu tak pomalého rastu počtu keňských študentov v ČSSR obštrukcie, ktorých sa dopúšťali prevažne indickí pracovníci keňského ministerstva školstva, ktorí tak konali na pokyn Britov, po vyhlásení nezávislosti, čiže v medziobdobí, než prebehla afrikanizácia aj tohto ministerstva.⁴⁴ Ďalším problémom, ktorý sprevádzal napĺňanie československých štipendií bola absencia úhrady nákladov na dopravu. Keňská vláda ani jednotliví študenti si jednoducho nemohli dovoliť letenky do Československa. Praha sa preto rozhodla, po vzore ZSSR uhrádzať aj letenky⁴⁵. Na prepravu 22 štipendistov bolo využité vládne lietadlo. Nešlo však o systematické riešenie, keďže rovnaký problém sa vrátil aj

⁴¹ MUEHLENBECK, Philip, c. d., s. 168.

⁴² Tamtiež.

⁴³ ABS, fond Hlavní správy rozvědky SNB, Kenje, reg. č. 11691/000/1/4/0056-1 I. S., Analýza vývoja v Keni od 9. odboru MV, 14. júla 1961, s. 3.

⁴⁴ AMZV, TO-T, Keňa, 1965–1969, K. 1, ob. 5, čj. 023.046, Zhodnotenie priebehu a skúseností z prijímania študentov USL, 30. marca 1965, s. 1-2.

⁴⁵ NA – A ÚV KSČ, f. Antonín Novotný, k. ČSSR-Keňa, čj. MZV 10 958 – Nairobi, Roškot 12[tretia číslica nie je čitateľná], Úlohy zo šifrier zo zastupiteľských úradov, 08. novembra 1966, s. 1.

v školskom roku 1966–1967. Záujem o československé štipendium bol pomerne značný, na 15 miest po vládnej línii sa hlásilo až 200 uchádzačov. Záujem o štúdium v ČSSR, navzdory určitej diskriminácii kádrov vyškolených v socialistických krajinách, ale aj americkej propagande bol mimoriadne veľký.⁴⁶

Pre porovnanie, ZSSR ponúkalo Keni v roku 1964 tristo štipendijných miest, no nie všetky boli využité. V roku 1966 ich v Sovietskom Zväze bolo už 720. Počnúc rokom 1964 poskytovalo Poľsko Keni ročne 10 štipendií na poľských vysokých školách a na konci roku 1966 tam študovalo 45 keňských štipendistov. Maďarsko v tom istom období poskytovalo taktiež 10 štipendií ročne. Bulharsko v roku 1966 ponúklo 30 konkurzných štipendií ale kvôli nekvalifikovanosti uchádzačov nebolo využité ani jedno. V Bulharsku k roku 1967 študovalo zhruba 300 keňských štipendistov, z ktorých bolo 100 na vojenskej akadémii. Už na konci roku 1966 však bola BLR keňskou vládou oficiálne požiadaná o ich presun na iné študijné odbory, pretože keňská armáda údajne nepotrebovala tak veľký počet dôstojníkov.⁴⁷

Tieto čísla, však v kontexte studenej vojny boli jednoducho nedostatočné, čo dokazujú aj informácie piateho a desiateho odboru MZV, podľa ktorých študovalo už v rokoch 1957–61 v Spojených štátoch až 2000 mladých ľudí z Kene, ktorí sa mali stať akousi baštou rastúceho amerického vplyvu v krajine. Na rok 1961–1962 mal byť počet štipendijných miest pre Keňanov v USA 500–600. V tej dobe v Keni ešte neexistovala Univerzita. Tento americký program, ktorý medzi inými podporoval aj senátor John F. Kennedy „napokon pomohol vyškoliť až 70 % budúcich lídrov nového národa, ako aj prvú africkú nositeľku Nobelovej ceny.“⁴⁸ V prvej kenskej nezávislej vláde tak až piati ministri získali vzdelanie v Spojených štátoch (Mbiyu Koinange, Julius Kiano, Njoroge Mungai, Lawrence Sagini a Samuel Ayodo).⁴⁹ Oproti tomu celkový počet študentov z Kene (Afričanov, nie Indov) vo Veľkej Británii bol asi len 200 a z toho zhruba len tretina štipendistov.⁵⁰ Je preto zjavné len na základe týchto čísel kto hral vo vplyve na budúcu elitu krajiny prím. Počty štipendistov prijímaných v socialistických krajinách boli jednoducho príliš nízke v porovnaní so západnými krajinami, nehovoriac o častej dezilúzii z reálneho komunizmu, s ktorou sa často štipendisti z ČSSR vracali. Šlo najmä o problémy s rasizmom, ktorý kenski študenti zažívali na dennej báze, ale aj o sklamanie z fungovania totalitnej spoločnosti, ako vypovedá aj príbeh dvoch kenských štipendistov, ktorí z ČSSR počas štúdia v Holešove ušli. Podarilo sa im to na základe vymyslených príbehov o smrti rodinných príslušníkov a potrebe postarať sa o rodinu. Obaja však prisľúbili, že po tom čo si vyriešia svoje záležitosti v domove, vrátia sa naspäť na štúdiá. Podľa školy sa „obaja chovali v ČSSR dobre.“ Po ich príjazde do Londýna však dali niekoľko rozhovorov pre miestne médiá, v ktorých opisovali svoje skúsenosti s ponižovaním, rasizmom a policajnou brutalitou v Československu. MZV predpokladalo, že ide

---

⁴⁶ AMZV, TO-T, Keňa, 1965–1969, K. 1, ob. 5, čj. 023.046, Zhodnotenie priebehu a skúseností z prijímania študentov USL, 30. marca 1965, s. 2.

⁴⁷ Tamtiež, k. 1, ob. 2, čj. 021.179/10-66, Správa o vývoji vzťahov Kene so ZST, 03. februára 1966

⁴⁸ DOBBS Michael, *Obama Overstates Kennedys' Role in Helping His Father*, in: washingtonpost.com, Sunday, March 30, 2008, s.1. [cit. 24. 11. 2019].

⁴⁹ HORNSBY, Charles, *KENYA: A History Since Independence*, Londýn 2012, s. 105.

⁵⁰ AMZV, TO-T Keňa, 1960–1964, K.1, ob. 2, čj. 026.485/10-61, 30. mája 1961.

o provokáciu zo strany Veľkej Británie a na študentov bol v Londýne vyvíjaný nátlak.⁵¹ Nešlo však o prvý takýto prípad, pár mesiacov pred kenskými študentami podobne ušli aj dvaja študenti zo Somálska.

V marci roku 1962 bolo predstaviteľmi ľavého krídla KANU rozhodnuté usporiadať konferenciu zástupcov kenských študentov študujúcich v socialistických krajinách. Cieľom konferencie malo byť vysvetliť študentom politiku KANU a „upozorniť ich na nebezpečenstvo, ktoré hrozí nezávislej Keni zo strany imperialistických mocností a neokolonializmu.“ Praha mala zabezpečiť „pohostinstvo pre asi 60 delegátov na dobu štyroch dní, keďže konferencie sa mali zúčastniť zástupcovia kenských študentov z všetkých krajín východného bloku vrátane Kuby a Juhoslávie.“ Organizovanie takejto konferencie bolo vnímané ako pozitívum pre rozvíjanie vzájomných vzťahov a prejavenie dôvery zo strany KANU, ktorej „činitelia, vrátane Kenyatty pri rôznych príležitostiach prehlásili, že v nezávislej Keni budú spoliehať predovšetkým na študentov zo socialistických zemí.“⁵²

V svetle dochovaných archívnych materiálov je taktiež zrejmé, že najrôznejšie zložky československého bezpečnostného aparátu mali o zahraničných študentov záujem, samozrejme tento záujem neznamenal iba snahu získať medzi nimi svoje kontakty, ale tiež mať ich jednoducho pod kontrolou, keďže cudzí študenti predstavovali bezpečnostné riziko, okrem iného preto, že mohli cestovať do zahraničia a udržiavať vzťahy s tamojšími krajanmi, disponovali cudzou menou, s ktorou nelegálne obchodovali („kšeftovali“), bývali v pravidelnom kontakte so svojimi zastupiteľskými úradmi a boli názorovo nečitateľní.⁵³ Ich ideologickú rozvrstvenosť dokazuje aj pomerne pozoruhodná nejednotnosť v prípade zjazdu kenských študentov v Londýne v roku 1962. Kenský študenti z Bratislavy žiadali o to, aby im bola poskytnutá možnosť zúčastniť sa zjazdu. Kvôli devízovým možnostiam čs. Ministerstva školstva a kultúry im však bolo oznámené, že na zjazd môže odletieť len jeden ich zástupca. Zväz kenských študentov v ČSSR, vybral Amosa Frederika Owuora, ktorého ČSSR považovala za pokrokového a aktívneho študenta, spolu s ním odletel na vlastné náklady aj ďalší ľavicovo zmýšľajúci štipendista Peter Mumira. Spomínaná bratislavská skupina študentov si však vybrala vlastného zástupcu – Josefa Mwangi Mwanikiho. Ministerstvo mu ale odmietlo preplatiť náklady a on sa preto vyhráždal, že sa obráti so žiadosťou o pomoc na britský zastupiteľský úrad. MZV mu preto cestu preplatilo no varovalo ZÚ v Londýne o ideologickej nejednotnosti československých delegátov a o tom, že bratislavská skupina, ktorej bol Mwaniki zástupcom mala výhrady voči niektorým ľavicovým predstaviteľom KANU. V roku 1963 bol dokonca jeden z kenských študentov Gabriel Siego vylúčený, pretože „nepriaznivo ovplyvňoval kenských a afrických študentov. V neprístojnom chovaní pokračoval aj po návšteve Okella, ktorý sa s menovaným stretol počas svojej návštevy v Holešove v rámci cesty do ČSSR.“⁵⁴

---

⁵¹ Tamtiež, K.1, ob. 6, čj. 021.675/62-10, Kenje, nátlak na kenských študentov Agutu a Macharia, 13. decembra 1962, s.1.

⁵² Tamtiež, K.2, ob. 8, čj. 025.922/62-10, Konferencia predstaviteľov Kenských študentov v Prahe, 1. júna 1962, s. 1

⁵³ HOLEČKOVÁ, Marta Edith, *Príběh zapomenuté univerzity : Universita 17. listopadu (1961–1974) a její místo v československém vzdělávacím systému a společnosti*, Praha 2019, s.182.

⁵⁴ AMZV, TO-T Keňa, 1960–1964, K.2, ob. 8, čj. 033.957/61-10, Vylúčenie študenta Gabriela Siengo, , 21. decembra 1962, s. 1.

2. ČESKOSLOVENSKO-KENSKÉ VZŤAHY OD ZÍSKANIA NEZÁVISLOSTI PO KRÍZU ROKU 1966

Po vyhlásení nezávislosti 12. decembra 1963, ktorého sa zúčastnili aj delegácie ČSSR, ZSSR, Poľska, Maďarska, Bulharska, Rumunska, Juhoslávie, ČLR a aj KEDR a po naviazaní diplomatických stykov počiatkom roku 1964, sa rozvoj vzájomných vzťahov nevyvíjal celkom podľa pôvodných očakávaní. Tie boli založené najmä na predpokladanej sile pokrokových síl zoskupovaných okolo Ogingu Odingu a na ich vplyve na politiku krajiny. Na konci roku 1963 v cestovnej správe delegácie na vyhlásení nezávislosti, si boli jej autori istí, že sa získaním samostatnosti upevnila pozícia ľavice v KANU. Súdili to podľa toho, že Kenyatta sa stále viac na pomyselnom politickom spektre posúva doľava a pravica panikári a stráca pozície. Stretnutie síl vo vnútri strany však malo byť oddialené tým, že Keňa, podobne ako aj ostatné africké krajiny smerovala k vláde jednej strany. Ďalší dôvod odsunu stretnutia mala byť rozsiahla rehabilitácia „bojujúcich más“ Mau-Mau⁵⁵ (učebnicový príklad protikoloniálneho odboja), ktorých zásluhy a obeta v boji za nezávislosť neboli vládou nijak docenené.⁵⁶

Pri pohľade z dostatočnej vzdialenosti sa mohol zdať Kenyattov príklon k ľavici aj vo veľmi živých myšlienkach socialistickej cesty ďalšieho vývoja krajiny. S najväčšou pravdepodobnosťou však zostala zanedbaná hospodárska závislosť Kene na Spojenom kráľovstve a anglické pozície v štátnom aparáte a obchode, zvlášť jej mimoriadny záujem na udržaní svojich pozícií v zemi, ktorú aj ona považovala za tak dôležitú v oblasti Východnej Afriky.

2.1. ZALOŽENIE AMBASÁDY

Počas druhej svetovej vojny bol jediným funkčným konzulátom slúžiacim československej exilovej vláde a nie protektorátu, práve konzulát v Keni, ktorý sa v roku 1942 presúva z Mombasy do Nairobi.⁵⁷ Počas 50. rokov bol však v rámci úsporných opatrení zrušený a po vyhlásení nezávislosti bolo preto nutné otvoriť nový. Diplomatické vzťahy na úrovni veľvyslanectiev preto boli znova nadviazané až 25. januára 1964. Zakladanie ambasády je pomerne detailne zmapované v archíve ministerstva zahraničných vecí.⁵⁸ Od výberu priestorov, cez zriadenie bankového účtu

---

⁵⁵ Na konci roku 1963 požiadal Kenský „pravcový“ minister Koinange ČSSR o výcvik štyroch generálov bojujúcich v povstaní Mau-Mau, aby mohli byť vyslaní do boja proti Portugalcom v Mozambiku. – ABS, fond Hlavní správy rozvědky SNB, Kenje, reg. č. 11691/000/1/4/0037-1 I. S. Cestovná správa čs. delegácie na oslavách nezávislosti Kene, s. 9.

⁵⁶ AMZV, TO-T Keňa, 1965–1969, K.1, ob. 4, čj. 020.288/66-10, Vývoj československo-kenských vzťahov od naviazania diplomatických vzťahov, 12. januára 1966, s.3.

⁵⁷ Ako píše v svojom článku J. Olša: K zmene sídla muselo dôjsť, pretože v roku 1942 konzul E. Loewenstein presťahoval sídlo svojej firmy do hlavného mesta Nairobi a československá exilová vláda (na základe oznámenia britskej strany) pre neho musela požiadať o nový exequatur, kde pôsobnosť úradu bola "consul in Nairobi", pričom v konzulskom patentu je uvedené "in British East Africa". Možno, že nepresnosť v Loewensteinovej akreditácii bola svojím spôsobom aj zámerná, pretože konzulát pre neexistenciu inej misie v subsaharskej Afrike na počiatku druhej svetovej vojny musel riešiť konzulárne prípady tiež v Rodézii, v Južnej Afrike aj v ďalších častiach Afriky. – OLŠA, Jaroslav, *Českoslovenští diplomaté v černé Africe, 1918–1955 Počátky budování sítě československých zastupitelských úřadů na jih od Sahary*, in: MEZINÁRODNÍ VZTAHY, 2/2005, s. 98.

⁵⁸ AMZV, TO-O Keňa, 1960–1964, K.1, ob. 9, čj. 104.743/64-10, Situačná správa o stave zriadenia ZÚ Nairobi. 26. novembra 1964.

po výber služobného auta.⁵⁹ Ešte pred zriadením ambasády boli do Kene vyslaní čs. obchodný pridelenec Birma a zástupiteľ ČTK Zdeněk Kubeš, spolupracovník rozvedky s krycím menom Zdeněk. Do Kene bol vyslaný už 28. júna 1963 na žiadosť Odingu s cieľom pripraviť zriadenie tlačovej agentúry. Kubeš bol dlhoročným spolupracovníkom MV a bol používaný v problémoch II. Správy MV.⁶⁰

Hneď po vyhlásení nezávislosti Kene bol tiež podaný návrh na zriadenie rezidentúry na novo zriaďovanom ZÚ v Nairobi. Podľa návrhu z 16. decembra 1963 odsúhlaseného ministrom vnútra, Lubomírom Štrougalom, mala mať troch rezidentov, z toho dvoch pracovníkov 8. oboru a jedného 10. oboru MV. Ministerstvo zahraničia túto požiadavku akceptovalo a v návrhu MZV č.031.086/63-10 zahrnulo aj tri miesta s diplomatickým krytím. Celkovo mal mať úrad päť diplomatov a veľvyslanca. Proti tak vysokému počtu namietalo ministerstvo financií. Avšak vzhľadom k pripisovanej dôležitej úlohe, ktorú mala Keňa hrať v československej politike vo východnej Afrike bolo požiadavkám MV vyhovené. To totiž argumentovalo aj už dosiahnutými úspechmi I. správy ktorá „už nadviazala rad významných stykov vrátane ministra vnútra Odingu [...], pre ktorého vyškolila troch pracovníkov kontrarozvedky a v súčasnosti školí ďalších piatich“.⁶¹

Pomerne nečakaný problém, s ktorým sa prví rezidenti stretli bola komunikačná bariéra a slabá znalosť anglického jazyka v Keni a preto sa v pomerne rýchlom čase boli nútení učiť svahilsky. Na tieto účely im bola vo Washingtone zakúpená učebnica svahilčiny.⁶² Československá rozvedka mala pritom pomerne veľké percento vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov 40,3 %, jeden cudzí jazyk ovládalo 50 % príslušníkov rozvedky a 20 % jazyky dokonca dva.⁶³ Problém so svahilčinou bol preto pomerne rýchlo vyriešený a znalosť miestneho jazyka sa stala výhodou aj pri odpočúvaniach, ktoré vykonávali československí rezidenti.⁶⁴

2.2. VYHLÁSENIE REPUBLIKY

V dňoch 11.–16. decembra 1964 sa na základe rozhodnutia predsedníctva vlády č. 620 zo dňa 24. novembra zúčastnila československá vládna delegácia osláv v Nairobi pri príležitosti vyhlásenia republiky 12. decembra 1964. Keňa totiž po získaní nezávislosti zotrvala presne rok v britskom Commonwealthe. S vyhlásením republiky sa tak spájal najmä odchod britských vojsk a guvernéra z krajiny. Čs. delegáciu vedenú poslancom Národného zhromaždenia Josefom Smrkovským a zástupcom vedúceho 10. teritoriálneho odboru MZV Ladislavom Tišliarom prijal

---

⁵⁹ Adresa Embassy of Czechoslovak Socialist Republic Nairobi, P.O.Box 30204. na danej adrese v súčasnosti sídli ambasáda Slovenskej republiky.

⁶⁰ ABS, fond Hlavní správy rozvedky SNB, Kenje, reg. č. 11691/000/2/4/0024-1 I. S, Spolupracovník „Zdeněk“ – výjazd do zahraničia.

⁶¹ Tamtiež, reg. č. 11691/000/2/4/0046-1 I. S, Súhlas ministra vnútra s návrhom na zriadenie rezidentúry v Keni.

⁶² ABS, fond Hlavní správa rozvedky SNB, Nairobi, reg. č. 80952/000/1/5/0049- I. S, (arch. č. 10874 I. S) operatívna korešpondencia s tematikou „Nairobi-Keňa“.

⁶³ Kaňák, Petr a kol. Československá rozvedka a pražské jaro, Praha 2016, s. 28.

⁶⁴ ABS, fond Hlavní správy rozvedky SNB, Kenje, reg. č. 11691/011/1/3/0042-1 I. S, Akcia prístroj, informácie o odpočúvaní kenských sledovačiek, 27. februára 1968, s. 1.

viceprezident Odinga, ktorý od nej obdržal loveckú pušku. Počas audiencie „zdôrazňoval úzke vzťahy s ČSSR a inými socialistickými krajinami. Zvlášť vyzdvihol československú pomoc pri vytváraní vlastnej kenskej tlačovej agentúry a jej orgánov“⁶⁵. Na stretnutí s prezidentom Kenyattom delegácia odovzdala prezidentské zástavy vyrobené v ČSSR, ktoré boli vztýčené počas dňa vyhlásenia republiky. Delegácia vo svojej správe neskôr poznamenáva, že Kenyattove prejavy z tých dní boli veľmi zmierlivé voči Britom, no zároveň „zdôrazňoval, že hlavným cieľom vlády je uskutočňovanie socializmu.“ Vo svojom inauguračnom prejave však prehlásil: „Nebudeme sa viazať na žiadnu ideologickú skupinu alebo mocenský blok. Nedovoľíme vmiešavanie do našich vnútorných záležitostí ani z Východu ani zo Západu.“⁶⁶

Druhou najväčšou udalosťou po vyhlásení Kene republikou bolo slávnostné otvorenie Inštitútu Patrica Lumumby v Nairobi prezidentom Kenyattom, v ktorom mali spočiatku vyučovať iba experti z ázijských a afrických krajín ako Vietnam či Ghana, no aj dvaja sovietsky experti. Na jeho budovaní sa totiž podieľali prevažne ľavicový predstavitelia. Na otváracom ceremoniáli sa Kenyatta explicitne poďakoval socialistickým krajinám za pomoc pri budovaní inštitútu. Československá pomoc na základe rozhodnutia Predsedníctva ÚV KSČ vo výške 12 000 Kčs bola odoslaná špeciálnym lietadlom 22. marca 1965.

Spočiatku po vyhlásení nezávislosti neboli situácia a pomer síl v Keni tak jasne vyhranené. Pravicové sily a Veľká Británia mali obavy z ďalšieho vývoja, z nálad revolučne naladeného afrického obyvateľstva a predovšetkým z toho, čo bude obsahom „afrického socializmu“. Aj napriek hlásanej politike neangažovanosti a aktívnej neutrality, vôbec nebola istá politika vlády a jej vzťah k Západu a Východu. To sa prejavilo v odlive kapitálu z krajiny, stagnácií investícií a odchode väčšiny indickej a bielej, ekonomicky výkonnej populácie. Aby zabránil možnému zvratu vo vnútroštátnej i zahraničnej politike krajiny, využíval Londýn ekonomickej aj vojenskej závislosti Kene k zvýšeniu nátlaku na pravicové sily vo vláde a ruku v ruke s tým, hrali svoju úlohu aj pôžičky zo zahraničia. Mimoriadna slabosť keňskej ekonomiky spočívala v tom, že jej dovoz každoročne prevyšoval vývoz o 50 %.⁶⁷ Tento fakt sám naznačuje jej potrebu cudzích finančných zdrojov a závislosť krajiny na pomoci z vonku. Keď Keňa po určitých skúsenostiach z jednaní o hospodárskej pomoci so ZSSR a ČLR v roku 1964 došla k záveru, že od socialistických krajín nemôže očakávať podstatnú ekonomickú pomoc, zvlášť vo valutách, plne otvorila dvere západnému kapitálu, hlavne Britskému. Veľká Británia tento krok očakávala a uvítala v záujme uchovania a rozšírenia svojich ekonomických pozícií a politických záujmov. Prišla s ponukou hospodárskej pomoci vo výške viac než 60 miliónov Lstg. Aj napriek tomu, že zahŕňala celý rad neefektívnych položiek, značná časť bola objektívnou pomocou pre kenské hospodárstvo. Túto verziu udalostí viac menej potvrdzuje aj výrok ministra zahraničných vecí Murumbiho, ktorý pri jednaní s juhoslovanským prezidentom Titom povedal, že Keňa bola značne

---

⁶⁵ AMZV, TO-T Keňa, 1960–1964, K.1, ob. 4, čj. 129.858/64-10, Čs. Vládna delegácia na oslavách vyhlásenia republiky, 19. Decembra 1964, s. 1.

⁶⁶ AMZV, TO-T Keňa, 1960–1964, K.1, ob. 4, čj. 020.081/65-10, Informácia o účasti čs. delegácie na vyhlásení republiky, 06. januára 1965, s. 3.

⁶⁷ Tamtiež, 1965–1969, K.1, ob. 4, čj. 020.288/66-10, Vývoj československo-kenských vzťahov od naviazania diplomatických vzťahov, 12. januára 1966, s.4.

sklamaná výsledkom jednanja so ZSSR o hospodárskej pomoci a aj možnosťami východného bloku ako celku.⁶⁸

2.3. ĽAVICA VRÁMCI KANU

Politické pozície ľavice boli po získaní nezávislosti oslabené. Značná podpora máš neopadla, práve naopak. Avšak za stupňujúceho sa tlaku zo strany pravice a za využitia korupcie, politických vrážd⁶⁹ a predajnosti jednotlivých predstaviteľov KANU, odborov aj poslancov sa masová podpora ľavice zmenila z akcieschopnej sily na silu marginalizovanú.

Základnou líniou československých vzťahov s Keňou bolo okrem poskytovania podpory ľavici aj nadväzovanie a rozvíjanie vzťahov na vládnej úrovni a to vo všetkých stykových oblastiach. Už v roku 1966 sa ukázalo, že ľavica mala spočiatku pomerne veľké plány a predstavy o svojej úlohe, ktorú môže po získaní nezávislosti zohrať. Z toho pramenili aj jej požiadavky o československú pomoc. Šlo hlavne o školenie dôstojníckych kádrov, poskytovanie obmedzeného počtu zbraní, štipendiá na vysokých školách, pomoc Lumumbovmu inštitútu a iné. Väčšina dôstojníkov vyškolených v ČSSR však nemohla dostať miesto v armáde, alebo s ohľadom na pobyt v socialistických krajinách, vôbec žiadne zamestnanie. Zbrane, ako československé, tak aj zo zemí východného bloku, pokiaľ boli prijaté, ležali v sídle prezidenta.⁷⁰

Zvláštne postavenie Odingu spočívalo v tom, že bez vedomia Kenyatty nemohol urobiť žiadny závažný organizačný krok. Kenyatta aj cez časté vlny nespokojnosti máš afrického obyvateľstva s jeho politikou, bol fakticky uznávaným vodcom národa. Vo vláde mal nesmiernu autoritu a ako prezident a predseda vlády koncentroval všetku rozhodovaciu moc. Existuje celý rad protichodných hodnotení Kenyatty, no zdá sa však, že bol v podstate vlastenec sledujúci postupné vymanenie svojej krajiny z pod cudzej nadvlády, nemajúc v láske kolonializmus, neokolonializmus, ale rovnako ani komunizmus.⁷¹ Na druhej strane sú zjavné vplyvy jeho dlhého pobytu v Anglicku (takmer 17 rokov v pomerne dobrých životných podmienkach)⁷² a ako súdi analýza československého Ministerstva zahraničia: tieto vplyvy sa „prejavujú v jeho nesmiernej láske k súkromnému vlastníctvu a vo veľkej tolerancii voči Britom. Všeobecne sa tvrdilo, že je faktom, že bol Britmi a nie len nimi veľmi korumpovaný a je jedným z najbohatších ľudí v Keni vôbec.“⁷³ MZV Ďalej poznamenáva, že podľa Murumbiho dostal od VB 400 000 Lstg ako

⁶⁸ Tamtiež, s. 6.

⁶⁹ Na začiatku roku 1965 bol zavraždený jeden z populárnych ľavicových politikov Pio Gama Pinto (1927-1965). Polícia ovládaná Angličanmi k prípadu pristupovala veľmi laxne a tým pobúrila mimo iných aj československú ambasádu. – ABS, fond Hlavní správa rozviedky SNB, Nairobi, reg. č. 11691/301/1/6/0064, I. S, s.2. Pinto je považovaný za prvého mučenika nezávislej Kene a ako novinár dostal in memoriam svetovú novinársku cenu. O jeho nakladateľstve Panafrica nižšie.

⁷⁰ AMZV, TO-T Keňa 1965–69, k. 1, ob. 2, čj. 024.128/10-65, Telegram z Nairobi, 05. mája 1965.

⁷¹ ABS, fond Hlavní správy rozviedky SNB, Kenje, reg. č. 11691/000/2/4/0033-1 I. S. Doplnok k správe s. Fišera – ČTK o účasti na III. Konferencii afro-ázijskej solidarity v Moshi, 21. marca 1963, s.1.

⁷² HORNSBY, Charles, cd., s. 103.

⁷³ AMZV, TO-T Keňa, 1965–1969, K.1, ob. 4, čj. 020.288/66-10, Vývoj československo-kenských vzťahov od naviazania diplomatických vzťahov, 12. januára 1966, s.2-3. O Kenyattovom bohatstve viac v <https://www.standardmedia.co.ke/article/2001227584/the-untold-story-of-the-kenyattas-wealth>.

odškodnenie za jeho internáciu. Spoločným menovateľom všetkých jeho rozhodnutí a riešení situácií bola snaha udržať v krajine poriadok a to za akúkoľvek cenu. S fyzickým stretnutím medzi ľavicou a pravitou sa nedalo počítať, pretože v takom prípade by Kenyatta povolal britské vojsko, ostatne ako aj dva krát učinil. Kenyatta však v rámci politiky „Harambee“ a systému jednej strany, ktorý dostal do vena aj „keňsky africký socializmus“ prijatý v záujme jednoty s ľavicou, nemal záujem na odstránení Odingu z vlády, kvôli jeho jednoduchšej kontrole. Táto vláda prijala pôsobením vyššie uvedených a ďalších menej významných faktorom niekoľko opatrení, ktoré mali prilákať záujem cudzieho kapitálu investovať v krajine. Išlo o opatrenia, ktoré mali uistiť západ o nedotknuteľnosti súkromného majetku, o voľnom vývoze ziskov a podobne. To však nestačilo. Spojené kráľovstvo ako náhle získalo tieto garancie, využilo všetok svoj potenciál v Keni (v spravodajských službách, polícii, armáde, ministerstvách hospodárstva a obchodu) spolu s miestnou pravitou k získaniu ďalších ústupkov. V rovnakom čase došlo k stupňovaniu náporu na ľavicu v KANU.⁷⁴ Zrejme z popudu západu bola použitá aj politická vražda k odstráneniu jedného z najaktívnejších ľudí v tábore ľavice, poslanca Pinta, k oslabeniu, prípadne podlomeniu pozícií ľavice v odboroch a konečne aj vplyvu socialistických krajín v Keni. Vzhľadom k politickej situácii a k tomu, že ľavica v priebehu roku 1965 neustále strácala svoje pozície, zaoberali sa niektorí vrcholní predstavitelia ľavice ako Odinga či šéf kancelárie viceprezidenta Rading Wicliff Omolo myšlienkou prevedenia násilného prevratu a odstránenia pravicových politikov z vládnych funkcií.⁷⁵

Významným míľnikom, ktorý pravdepodobne spečatil osud ľavice v rámci KANU bolo takzvané „samorozpustenie“ opozičnej strany KADU a jej splynutie s vládnu stranou, čo prebehlo paradoxne za aktívnej podpory síl zoskupených okolo Odingu. Tento krok úplne prevrátil pomyselné misky váh v prospech pravice a taktiež znamenal, že z Kene sa stala krajina s vládou jednej strany až do roku 1966. Súčasťou programu tejto štátostrany bol od roku 1963 aj už vyššie spomínaný „africký socializmus“, ktorý mal byť hlavným dokumentom, ktorým sa mala riadiť vláda. V skutočnosti sa však daný dokument javí ako zásterka a ospravedlnenie pravicového smerovania vlády v jej ekonomickej a zahraničnopolitickej orientácii⁷⁶. Československé ministerstvo zahraničných vecí dokonca zachádza tak ďaleko, že v roku 1967 tento dokument označuje ako: „ Program presadzovania kapitalistickej cesty vývoja krajiny za podpory medzinárodného imperializmu.“⁷⁷

---

⁷⁴ AMZV, TO-T Keňa, 1965–1969, K.1, ob. 4, čj. 020.288/66-10 , Vývoj československo-kenských vzťahov od naviazania diplomatických vzťahov, 12. januára 1966, s.5.

⁷⁵ ABS, fond Hlavní správy rozvědky SNB, Kenje, reg. č. 11691/100/6/6/0010-1 I. S Ukončenie poradenskej činnosti v Keni, 28. mája 1966.

⁷⁶ Kenýsky africký socializmus nebol nikdy skutočne socialistický, ale ani kenýsky kapitalizmus nikdy nebol americkým liberálnym slobodným podnikom. V Keni vládol intervencionistický „štátny kapitalistický“ režim, v ktorom štát vlastnil, riadil alebo nepriamo ovládal väčšinu produktívnej činnosti a súkromní kapitalisti boli buď zahraničnými nadnárodnými spoločnosťami alebo samotnými politikmi a ich spojencami. – HORNSBY, Charles, *KENYA: A History Since Independence*, Londýn 2012, s. 8.

⁷⁷ AMZV, TO-T Keňa, 1965–1969, K.1, ob. 1, čj. 024.617/67-10, Keňa od nezávislosti, 22. júna 1967, s. 4.

2.4. ČESKOSLOVENSKO-KENSKÉ VZŤAHY A AKTIVITY PRAHY V KENI

Koncom roku 1964 bola v Nairobi zjednaná a podpísaná obchodná dohoda medzi ČSSR a Keňou, ktorej hlavnou prednosťou bola doložka najvyšších výhod a dohoda na udržovaní bilancie plus mínus 15 %. Politická situácia v Keni však spôsobovala značné problémy rozvoju vzájomnej hospodárskej spolupráce. Podľa údajov desiateho odboru MZV tvoril roku 1965 import 8,5 milióna Kčs. a export 9 miliónov. Hospodárske prenikanie bolo však zaťažené najmä konkurenciou zavedených podnikov zo západu a taktiež využívaním britského vplyvu na ministerstvách. Zahraničný obchod s ostatnými socialistickými krajinami, ale nebol koordinovaný a československý tovar čelil aj konkurencii a nižším cenám z Číny no aj z ostatných krajín východného bloku.⁷⁸

V roku 1966 pracovalo v Keni v rámci dohody o vedecko-technickej spolupráci šesť lekárov, jeden veterinár, urbanista a zdravotné sestry. Jeden z lekárov – doktor M. Bohdal pracoval dokonca ako vedúci projektu Svetovej zdravotníckej organizácie „Kenya 9“⁷⁹. Spolupráca s Keňou bola nadviazaná aj na úrovni odborov, kde sa vzťahy rozvíjali pomerne úspešne a na oslavy 20. výročia ČSSR boli pozvaní aj dvaja kenský odborári a ďalším piatim bolo umožnené seminárne školenie v Prahe. Po vzniku jednotného kenského odborového hnutia však Československo ani ostatné socialistické krajiny aj keď o to boli žiadané, nepomohli pri voľbách o vedúce funkcie v jednotlivých zväzoch, na rozdiel od západu a hlavne USA, ktoré pri tom, podľa správ československej rozvedky vôbec nešetrili prostriedkami.

Keňské verejnoprávne médiá, ako rozhlas či televízia boli síce znárodnené, ale zmluvne boli stále zviazané so Spojenými štátmi a Veľkou Britániou. Toto jednostranné zameranie tak vyvolávalo potrebu zaradiť do programu oboch inštitúcií aspoň niečo z Východu, aby to zodpovedalo politike neutrality, čoho hojne využívala ČSSR. Československo tiež využívalo niekoľko ľavicovo zmýšľajúcich kontaktov na vedúcich miestach v rozhlase aj televízii, k prenikaniu do týchto inštitúcií a tiež do vysielania. Veľmi dobré boli tiež vzťahy, s vydavateľstvom Panafrica press, ktoré vydávalo tlač v angličtine, svahilčine aj jazyku Luo. Vydavateľstvo bolo podporované finančne a boli mu dodávané aj propagačné materiály. Vo vydavateľstve Panafrica pracoval aj zavraždený ľavicový politik Pinto, ktorý predtým v Prahe jednal o pomoci pre nakladateľstvo.⁸⁰

Veľmi účinná bola propagácia vo filmoch. Zastupiteľskému úradu sa podarilo vybudovať dosť veľkú sieť záujemcov o premietanie čs. filmu a pri 20. výročí Československej Republiky bol usporiadaný aj úspešný filmový festival v Nairobi a Mombase. Distribuované boli taktiež propagačné časopisy ako Solidarity a Czechoslovak Life. Tie boli zasielané najmä do knižníc, škôl a verejných čítární v počte 100-150 kusov.⁸¹

⁷⁸ Tamtiež, K.1, ob. 4, čj. 020.288/66-10, Vývoj československo-kenských vzťahov od naviazania diplomatických vzťahov, 12.januára .1966, s.7.

⁷⁹ Tamtiež, K.1, ob. 4, čj. 020.287/66-10, Správa o stykoch ZÚ s expertami, 11. januára 1966, s.1.

⁸⁰ Tamtiež, K.1, ob. 4, čj.029.917. Žiadosť o poskytnutie pomoci Panafrice, 30. novembra 1965, s.1.

⁸¹ Tamtiež, K.1, ob. 4, čj. 020.288/66-10, Vývoj československo-kenských vzťahov od naviazania diplomatických vzťahov 12. januára 1966, s.10.

Na základe k ČSSR priaznivému vývoju v Keni v priebehu roku 1964, hlavne po zásahoch Odingu proti Angličanom, bolo prehodnotené pôvodné stanovisko k požiadavkám kenskej strany a bolo rozhodnuté o vyslaní bezpečnostného experta a finančnej pomoci do Kene. Československým špeciálnym lietadlom do Nairobi bolo tiež dopravených 20 absolventov bezpečnostných kurzov v ČSSR, zásielka zbraní (500 samopalov a 500 pištolí spolu s nábojmi) a zásielka technického materiálu (fotoaparáty, vybavenie komory).⁸² Historik Charles Hornsby v jednej z najaktuálnejších kníh zaoberajúcich sa kenskou históriou⁸³ píše o tom, že kenský policajný prezident informoval, že tajná služba odhalila spomínanú československú dodávku zbraní a podozrieval Odingu z prípravy prevratu. Neskôr poukazuje, že stále nie je jasné či Odingová obhajoba, že dodávku odsúhlasil aj Kenyatta je pravdivá. V archíve bezpečnostných zložiek sa však nachádzajú dokumenty, ktoré jasne hovoria o Kenyattovej zainteresovanosti v celom procese. Po prevzatí materiálu zástupcovia ČSSR totiž odovzdali priamo Kenyattovi a Odingovi čiastku „2 500 Lstg na vyplácanie absolventov bezpečnostných kurzov z ČSSR do vyhlásenia republiky – než ich bude možné zaradiť do funkcií v kenskej bezpečnosti.“ Oba tiež zhodne opakovali, že odmietli pomoc Izraela a Veľkej Británie a očakávajú pri budovaní kontrarozvedky pomoc od ČSSR a jej prostredníctvom celého socialistického tábora.⁸⁴

Krátko po oslavách nezávislosti na Kenyattovu žiadosť vykonali pracovníci MV ČSSR technickú prehliadku Odingovej a jeho vlastnej rezidencie (State House), či tam nie je zabudovaná britská technika. Kenyatta počas kontrol, ktoré prebiehali od 19. decembra 1964 zároveň požiadal aj o zabudovanie československého odpočúvacieho zariadenia v prezidentskom úrade aj vo svojej rezidencii, tretie odpočúvacie zariadenie bolo zabudované v kancelárii ministra obrany a národnej bezpečnosti Mungaia, ktorý československých technikov pri práci sprevádzal. K obsluhu a údržbe nahrávacích zariadení bol v ČSSR vyškolený pracovník kenskej tajnej služby Speciál – E. W. Njuguna.⁸⁵

2.5. „SPECIÁL“

Jedným z najambicióznejších projektov ČSSR v Keni bola stavba paralelnej tajnej služby, v československých interných materiáloch nazvanej Speciál. Jej úlohou bolo konkurovať Britmi ovládanej kenskej tajnej službe – Special Branch. Kenská strana žiadala praktickú pomoc pri budovaní tejto organizácie, ale aj jej finančné a materiálne zabezpečenie. Táto pomoc bola konkrétne dojednaná v októbri 1964 pri príležitosti návštevy československých delegátov v Nairobi. Aparát mal byť budovaný tak, aby bol schopný asi do jedného roku prevziať oficiálny aparát Kene. Dohľad nad budovaním Speciálu mal na základe Kenyattovho rozhodnutia Odinga a samotnou výstavbou a riadením bol poverený Rading Wicliff Omolo.⁸⁶ Na pomoc pri budovaní

⁸² ABS, fond Hlavní správy rozvědky SNB, Kenje, reg. č. 11691/301/1/1/0074-1 I. S, Informácie od súdruha námestníka Kotála, 02. apríla 1965, s. 3.

⁸³ HORNSBY, Charles, *c.d.*, s.146.

⁸⁴ Tamtiež, s.2.

⁸⁵ ABS, fond Hlavní správy rozvědky SNB, Kenje, reg. č. 11691/100/6/6/0006-1 I. S. Ukončenie poradenskej činnosti v Keni, 28. mája 1966.

⁸⁶ Omolo bol neskôr získaný k spolupráci pod krycím menom DRUH.

Speciálu bol z ČSSR vyslaný bezpečnostný expert, pracovník I. správy MV Klepáč. Ten priamo v Keni vypracoval návrh na organizáciu štruktúry a početné stavy organizácie, ale aj praktické otázky, ako umiestnenie budovy či právne postavenie organizácie. Tento návrh bol však kvôli jeho finančnej nákladnosti odmietnutý. Problém bol v tom, že nová štátna bezpečnosť zatiaľ nemohla byť financovaná zo štátneho rozpočtu, aby mohla zostať utajená pred Britmi. Vzniká preto druhý návrh, ktorý bol aj realizovaný. Speciál bol založený ako súčasť kancelárie viceprezidenta Odingu a jeho hlavou sa stal šéf tejto kancelárie. Ním bol v tej dobe Omolo, ktorý sa medzitým stáva spolupracovníkom československej tajnej služby. V jeho novom oddelení pracovalo šesť osôb, ktoré všetky prešli školením československého Ministerstva vnútra a venovali sa operatívnej práci.⁸⁷ Hlavnou úlohou novej bezpečnosti malo byť rozpracovanie ZÚ západných mocností v Nairobi a sústredenie poznatkov k hlavným anglickým a americkým organizáciám v Keni. „Akcia bola ukončená v roku 1966 bez perspektívy ďalšieho pokračovania,“⁸⁸ keďže kenská ľavica prišla o svoje pozície vo vláde. V roku 1968 ešte prebehol pokus o obnovu spolupráce s ČSSR, keďže kenský policajný aparát, ktorý bol vychovaný britskými poradcami, a „prestúpený americkou agentúrou“ predstavoval pre Kenyattu v prípade krízy s Mboyou veľké riziko. Kenyatta preto potreboval vybudovať vlastnú malú rozviednu a kontrarozviednu zložku, ktorá by mu bola lojálna.⁸⁹ Túto zložku znova budoval Omolo a ČSSR bola ako partner najvýhodnejšia kvôli svojim minulým skúsenostiam. Československý poradcovia boli ale odvolaní už v roku 1966, a do krajiny sa už nevrátili. V roku 1968 však už mal Kenyatta plnú kontrolu nad ľavicou a chcel preto pomoc obnoviť. Kenyatta aj Moi tiež dúfali, že by tak mohli ČSSR odpútať od pomoci opozícii. Zo spolupráce však neskôr nič nebolo aj kvôli augustovým udalostiam v Československu.

2.5.1. SPOLUPRACOVNÍCI ČESKOSLOVENSKEJ ROZVIEDKY

DRUH – Rading Wicliff Omolo, pôsobil na kenskom ministerstve vnútra pod Odingom vo funkcii *executive officer* a neskôr ako viceprezidentov kancelár. Neoficiálne plnil tiež funkciu spojky medzi Odingom a prezidentom Kenyattom. Mal dôveru oboch činiteľov a bol preto veľmi dobre informovaný, najmä o kenskej bezpečnosti. Od 31. marca do 17. apríla 1965 sa spolu s manželkou zúčastnil na bezpečnostnom školení v Prahe, v objekte MV na Zátocě 3.⁹⁰ Jednalo sa o školenie prevažne ohľadne organizácie bezpečnostného aparátu či metód práce „imperialistických rozviadok.“ Krátko na to dostal od ČSSR darom automobil.⁹¹ DRUH sa postupom času stal jedným z najcennejších zdrojov informácií pre Čechoslovákov a ich prostredníctvom aj pre Sovietsky zväz. Jeho zložka je spomedzi ostatných spolupracovníkov výrazne najrozsiahlejšia a sú v nej obsiahnuté najmä informácie z jednaní vlády, prezidentskej kancelárie či rôzne kuloárne informácie z diania v krajine a komentáre k nim. Dodával tiež informácie k možnému prevratu v roku 1965 a tiež varoval československý ZÚ pred chystanou

⁸⁷ ABS, fond Hlavní správy rozvědky SNB, Kenje, reg. č. 11691/100/6/6/0008-1 I. S. Ukončenie poradenskej činnosti v Keni, 28. mája 1966.

⁸⁸ Tamtiež, reg. č. 11691/100/1/6/0002-1 I. S. Operatívna a politicko- hospodárska situácia v Keni, 05. októbra 1980, s. 1.

⁸⁹ Tamtiež, reg. č. 11691/301/1/6/6/0017-1 I. S. Telegram z Nairobi pre štvrtý odbor, 17. mája 1968, s. 1.

⁹⁰ Tamtiež, reg. č. 11691/301/1/1/6/0066-1 I. S. DRUH s manželkou – návrh programu pobytu v ČSSR, 02. apríla 1965, s. 1.

⁹¹ Tamtiež, reg. č. 11691/301/1/2/6/0013-1 I. S. Otázky pre vyťaženie DRUH-a, 08. apríla 1965.

akciou kenskej kontrarozviedky. Od neho získané informácie boli často kľúčové pre prácu československej rozviedky a tiež pre smerovanie jednotlivých politík československej diplomacie. Styk s ním prebiehal v jednotlivých bytoch československej rezidentúry, ale aj v budovách ministerstva vnútra či novovzniknutej kenskej rozviedky.⁹² DRUH od roku 1965 dostával pravidelne od československých rezidentov mesačne čiastku 30 Lstg.. Dochoval sa aj doklad o prebratí sumy 1 000 Kčs ručne podpísaný DRUH-om z roku 1968. Za päť rokov spolupráce DRUH obdržal na odmenách a províziách od ČSSR asi 1 700 Lstg. a výdaje z jeho návštev v ČSSR činili zhruba 28 311 Kčs. Dohromady sa odohralo asi 50 schôdzok medzi DRUH-om a československými rezidentami⁹³. Len pre dokreslenie plodného styku medzi ČSSR a DRUH-om môže slúžiť novoročná pohľadnica DRUH-a pre Ministra vnútra Jozefa Kudrnu, ktorá je zachovaná ako predmet trvalej hodnoty v archíve bezpečnostných zložiek⁹⁴. V roku 1967 bol DRUH počas silnejúceho tlaku na ľavicu a protikomunistickej hystérie uväznený. Vo väzbe však nezostáva dlhú dobu a už na konci roku 1968 sa znova objavuje na ZÚ a slúži ako hlavný informačný tok smerom ku Kenyattovi ohľadom augustových udalostí v ČSSR. Neskôr toho istého roku však už vychádza najavo, že sa jednalo o dvojitého agenta, ktorý zároveň pracoval pre britskú tajnú službu. Jeho pričinením tak boli „akcie československej rozviedky dekonšpirované a bola odhalená aj identita niekoľkých rezidentov.“⁹⁵ Táto informácia je však založená na dokumentoch bezpečnostných zložiek v období po ich zlyhaní v Keni, je preto otázne do akej miery bola DRUH-ová „zrada“ dôležitá pre nezdar československých aktivít v krajine.

OLEANDR – William Odhiambo Okello (1932–2018) bol jedným z otcov Kenskej nezávislosti a k spolupráci bol získaný rezidentúrou v Káhire roku 1961, ako vedúci kancelárie KANU v Káhire. Táto kancelária, ktorú sám spoluzakladal, s podporou Nássirovskeho režimu sa postupom času stáva útočiskom pre rôzne oslobodenecké hnutia z celej Afriky. K spolupráci bol získaný na ideovom základe. Jednalo sa o komunisticky zmýšľajúceho politika, o ktorom sa neskôr tvrdilo, že to bol práve on, kto ku komunizmu priviedol aj Odingu.⁹⁶ Československej tajnej službe poskytoval informácie o vnútropolitickom dianí, ale aj správy z kancelárii ďalších oslobodeneckých hnutí, preveroval a sám vyberal študentov určených na štúdium v socialistických krajinách a taktiež pôsobil ako spojka medzi Odingom a ČSSR, ktorú niekoľko krát navštívil. Ako píše vo svojej hodnotiacej správe StB: „Ochotne vykonával naše OA [aktívne opatrenia⁹⁷], ku

⁹² V DRUH-ovej zložke sa nachádzajú fotky objektov kenskej tajnej služby a aj informácie k objektom získané od DRUH-a. ABS, fond Hlavní správy rozvědky SNB, Kenje, reg. č. 11691, zásielka z Nairobi číslo 05/68.

⁹³ ABS, fond Hlavní správy rozvědky SNB, Kenje, reg. č. 11691/301/2/2/2/0055-1 I. S, Návrh na uloženie operatívneho zväzku, 18. novembra 1971, s. 2.

⁹⁴ Tamtiež, reg. č. 11691, MTH 21444 I. S.

⁹⁵ Tamtiež, reg. č. 11691/301/1/1/6/0003-1 I. S, Prezidentská kancelária Nairobi Keňa – vzťahy ku kenskej bezpečnosti. 08. októbra 1982.

⁹⁶ GWENGL, Isaiah, *Man behind Jaramogi's Communism dies at 86*, in: Standard Digital, 17. október 2018, dostupné z: < <https://www.standardmedia.co.ke/article/2001299374/man-who-introduced-jaramogi-to-communism-dies-at-86> > [cit. 13. 1. 2020].

⁹⁷ Podľa slovníka terminológie SNB z roku 1988 sú „Aktívne opatrenia (AO) utajované operácie a akcie rozviedky napomáhajúcej realizácii úloh a cieľov zahraničnej a bezpečnostnej politiky ČSSR a ZSS.[...] Objektom pôsobenia AO sú vybrané osoby, vrstvy obyvateľstva a verejná mienka s cieľom odhalenia, diskreditácie, znemožnenia činnosti špec. Služieb, ideodiverzných centier, emigrácie“ Cieľom aktívnych opatrení bolo ovplyvniť postoje a konanie

ktorých realizácii sme ho riadili.“⁹⁸ Neskôr v rokoch 1965–1967 pôsobil na kenskom veľvyslanectve v Spojených štátoch a postupom času sa tiež stal tvárou Africkej únie. V spolupráci však už nebol príliš iniciatívny a preto keď sa roku 1967 československá rezidentúra dozvedela aj o jeho spolupráci so Sovietsmi, styk ukončila.⁹⁹

MATI – Fred Mbiti Gideon Mati bol v koalíčnej vláde pred vyhlásením nezávislosti, kde pôsobil ako minister výstavby a zdravotníctva. V roku 1970 sa stáva prvým kenským černošským predsedom parlamentu a na tejto pozícii zotrúva až do roku 1988. K spolupráci bol získaný roku 1967 orgánom rezidentúry v Nairobi. Bol zameraný najmä na interné informácie o dianí na vláde, v kenskej rozviedke či na aktivity Veľkej Británie a Spojených štátov. S československým rezidentom sa stretol dohromady 49 ráz a boli mu vyplatené odmeny vo výške 4724 východoafrických šilingov¹⁰⁰(VAŠ), s výdajmi na schôdzkach 7473 VAŠ. Styk bol prerušený kvôli ukončovaniu práce rezidentúry v Keni v roku 1970.¹⁰¹

KALI – J. D. Kali bol poslanec za KANU a predseda parlamentného výboru, ktorý sa po zavraždení poslanca Pinta stal šéfredaktorom vydavateľstva Panafrica, ktoré pravidelne spolupracovalo s rezidentmi ČSSR. KALI navštívil Prahu počas školenia v ČTK. „Bol zameriavaný do problematiky vnútropolitckej situácie v Keni a akcií Veľkej Británie v zemi. Celkom sa uskutočnilo 15 schôdzok a počas spolupráce mu bolo vyplatených 812 VAŠ¹⁰². Po kríze roku 1966 sa začal styku vyhýbať a po zrušení vydavateľstva Panafrica odcestoval z krajiny a už nekontaktoval čs. miesta.

KOTLAN – John Keen bol organizačný tajomník a poslanec KANU. K spolupráci bol získaný roku 1964 za účelom preniknutia do vedenia KANU. Celkovo s československými rezidentmi vykonal 21 stretnutí a poskytoval informácie najmä k daniu v centrále KANU a bezpečnostných zložkách. Za informácie obdržal odmeny v hodnote 347,9 VAŠ. V podobnej výške boli aj náklady na schôdzkach s ním, vynímajúc jeho návštevu ČSSR. V roku 1966 po politickom zlome v Keni a vyhostení rezidenta Krejčího, s ktorým bol v kontakte, odmietal ďalší styk¹⁰³. U ďalších dvoch spolupracovníkov sa jednalo o podobný scenár ako u KOTLANA. Spolupráca bola naviazaná po získaní nezávislosti, prebehlo okolo tuctu stretnutí, dotýční si

---

jednotlivcov, skupín osôb a obyvateľov v prospech zahraničnej politiky ČSSR a ďalších krajín komunistického bloku. Aktívne opatrenia sa realizovali predovšetkým formou dezinformačných a diskreditačných akcií.

⁹⁸ ABS, fond Hlavní správa rozvědky SNB, krycí název „OLEANDR“, reg. č. 43108/000/5/5/10001/1 I. S, Návrh na postup.

⁹⁹ Československá rezidentúra prenechala styk s OLEANDROM sovietskemu rezidentovi po vzájomnej dohode. Podobný, ale opačný príbeh nastal pri ďalšom spolupracovníkovi, ktorého zas prepustili Sovietsi Čechoslovákovi. Spravidla síce dokumenty hovoria o priateľoch a nie sovietskych, v tomto prípade, sa ale spomínajú explicitne Sovietsi.

¹⁰⁰ Východoafrický šiling bola mena používaná v oblasti východnej Afriky a časti arabského polostrova. Bola to britská koloniálna mena konvertibilná s librou šterling. V päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch bola postupne nahradená národnými menami, v Keni roku 1966 kenským šilingom v kurze jedna k jednej.

¹⁰¹ Tamtiež, reg. č. 11691/322/3/3/0060, I. S, Rozhodnutie o uložení osobného podzväzku MATI, 6. november 1970.

¹⁰² Tamtiež, reg. č. 11691/304/1/1/0045, I. S Rozhodnutie o uložení osobného podzväzku KALI, 23. október 1970.

¹⁰³ Tamtiež, reg. č. 11691/302/2/2/0009, I. S, Rozhodnutie o uložení osobného podzväzku KOTLAN, 23. október 1970 s. 1.

nechali vyplatiť odmeny a po politickom zvrate v roku 1966 ukončili spoluprácu. ERIKSON¹⁰⁴ – S.S. Heyer, vedúci odboru ministerstva poľnohospodárstva, informácie prevažne k vnútropolitickému vývoju. NELKA¹⁰⁵ – G.P. Nyawanday, redaktor v *Kenya News Agency*, prinášal informácie z prostredia kenskej tlačovej agentúry a z osobných rozhovorov. Medzi vyťažovanými kontaktmi bol aj dobre situovaný podnikateľ, bývalý občan Československa, ktorý však nevedel, že informácie prevažne hospodárskeho charakteru predáva príslušníkom československej rozviedky¹⁰⁶. Či absolvent vojenského kurzu na akadémii Antonína Zápotockého v Brne: ALDO – Allondo Omoro Aggray¹⁰⁷.

Popri hlavnom zväzku Kenje je v archíve bezpečnostných zložiek zachovaných štrnásť podzväzkov o spolupracovníkoch československej rozviedky. Popri týchto štrnástich osobných zložkách bola vedená ešte samostatná k osobe Kenyattu, ktorý však nebol spolupracovníkom tajnej služby. Na druhej strane sa však nezachovali zložky niektorých iných spolupracovníkov, ktorí mená sa spomínajú v hlavnom zväzku ako napríklad ELPIN. Celkové výdaje na udržiavanie týchto kontaktov predstavovali pomerne značné náklady a je preto otázne, či sa vynaložené prostriedky vrátili vo forme adekvátnej protihodnoty. Je však nutné povedať, že rezidenti ukončili niektoré styky, ktoré vyhodnotili ako plytvanie prostriedkami a udržovali tak len tie pre nich naozaj užitočné. Praha sa tak dostávala k dôverným a často vitálnym informáciám z politického a ekonomického života politických špičiek, ale často cez svoje styky mohla aj zasiahnuť v československý a socialistický prospech, ako tomu bolo napríklad pri spolupracovníkoch v médiách.

2.6. VZŤAHY KENE S ĎALŠÍMI AKTÉRMÍ STUDENEJ VOJNY

Vzájomné styky medzi Keňou a socialistickými krajinami rozoberá pomerne podrobne správa 10. teritoriálneho oboru Ministerstva zahraničných vecí z 3. februára 1966.¹⁰⁸ Podľa nej sa vzájomné vzťahy medzi Keňou a Sovietskym zväzom rozvíjali pomerne uspokojivo najmä po vyhlásení nezávislosti, kedy boli podpísané, podobne ako s ČSSR obchodné a kultúrne dohody, rovnako ako aj dohody o vedecko-technickej spolupráci. Do ZSSR sa vypravilo niekoľko kenských vládnych, poslaneckých či občianskych delegácií väčšinou z Odingovho okolia. Sovieti sa podobne ako Československo angažovali pri budovaní Lumumbovho inštitútu a tiež došlo na dohodu o bezplatnom poskytnutí zbraní pre kenskú armádu, ktorej dôstojníci a piloti sa školili aj

---

¹⁰⁴ Tamtiež, reg. č. 11691/306/2/2/0028, I. S, Rozhodnutie o uložení osobného podzväzku ERICSON, 23. október 1970, s. 1.

¹⁰⁵ Tamtiež, reg. č. 11691/314/1/1/0040, I. S, Rozhodnutie o uložení osobného podzväzku NELKA, 23. október 1970, s. 1.

¹⁰⁶ Tamtiež, Kenje, reg. č. 11691/329/1/1/0002, I. S, Nevedomé vyťažovanie osoby čs. pôvodu, dlhodobo usadenej v Keni, 11. október 1982, s. 1.

¹⁰⁷ Tamtiež, reg. č. 11691/327/2/2/0033, I. S, AT ALDO – návrh na uloženie do archívu I. SMV, 6. november 1971, s.1.

¹⁰⁸ AMZV, TO-T Keňa 1965–69, k. 1, ob. 2, čj. 021.179/10-66, Správa o vývoji vzťahov Kene so ZST, 03. februára 1966, s.3.

v Sovietskom zväze. V roku 1965 však Kenyatta spomínané sovietske zbrane¹⁰⁹, ktoré už dorazili do krajiny napokon odmietol a odoslal naspäť.¹¹⁰ To pravdepodobne môže slúžiť ako jasný míľnik Kensko-sovietskych vzťahov, ktoré sa už neskôr síce pomaly ale predsa zhoršovali.

„Vývoj vzťahov Kene s PLR, MLR a BLR mal zhruba rovnaký charakter ako s ČSSR. Rozdiel bol len v intenzite stykov s jednotlivými krajinami.“ Vzťahy s krajinami východnej Európy sa rozvíjali pomerne pozitívne aj pre to, že kenská pravica nemala také obavy z ich rozvoja ako z rozvoja vzťahov so Sovietskym Zväzom. Každá z týchto krajín zjedнала s Keňou obchodnú dohodu a dohodu o VTS. Z krajín východného bloku malo po ZSSR s veľkým odstupom najrozsiahlejšie obchodné styky s Keňou práve Československo. Za rok 1965 tak napr. ČSSR vyviezla do Kene „tovar v hodnote 432 000 Lstg a doviezla za 467 000. To je ale len tzv. priamy obchod s Keňou. Mimo to ČSSR vyviezla v roku 1965 do Kene hlavne cez Londýn tovar za 300 000 Lstg a doviezla len za 75 000.“¹¹¹ Československo bolo zároveň prvou krajinou, ktorá do Kene vysielala expertov v rámci dohody o vzájomnej technickej spolupráci.

Na základe tejto dohody navštívila v roku 1966 keňská delegácia ministerstva poľnohospodárstva, vedená námestníkom ministra Poľsko, kde sa zamerala na štúdium organizácie poľnohospodárskych družstiev a štátnych statkov. Delegácia navštívila aj Juhosláviu. Osláv nezávislosti Kene sa zúčastnil námestník ministerského predsedu PLR a na oslavy vyhlásenia republiky bol vyslaný predseda výboru pre hospodárske styky so zahraničím. Maďarsko a Bulharsko si s Keňou do roku 1967 nevymenili významnejšie delegácie a nedošlo ani k návštevám jednostranným.¹¹²

„Juhoslávia aj napriek tomu, že je keňskou vládou radená medzi krajiny východného bloku, zrejme s ohľadom na jej politiku neangážovanosti a aj postoj VB ma najpriaznivejšie podmienky pre rozvoj stykov s Keňou.“ Vzájomné priateľské vzťahy započali ešte pred jej nezávislosťou a od vyhlásenia samostatnosti Kene sa neorientovala na zvláštnu pomoc a podporu ľavice, ale usilovala o rozvoj vzájomných vzťahov na úrovni vládnej. Tak ako aj krajiny východného bloku uzavrela aj Juhoslávia s Keňou obchodnú dohodu a dohodu o VTS. Mimo to ponúkla aj hospodársku pomoc v objeme 10 miliónov Lstg¹¹³. Po línii medzinárodných organizácií pracuje v Keni niekoľko juhoslovanských expertov na pomerne významných miestach na min. financií. Juhoslávia si s Keňou vymenila niekoľko ministerských, poslancových, stranických a iných delegácií. Nešlo tiež prehliadnuť, že medzi prezidentmi oboch krajín (hlavne z iniciatívy prezidenta Tita) dochádzalo často k výmene posolstiev k rôznym medzinárodným udalostiam.

Vývoj kensko-čínskych vzťahov bol v určitom smere odlišný od vzťahov s ostatnými socialistickými krajinami. Kenská vláda a pravdepodobne aj západné veľmoci mali po skúsenostiach zo Zanzibaru a neskôr aj Tanzánie obavy z čínskeho vplyvu v krajine a preto od začiatku bol vplyv ČLR v Keni obmedzovaný. Kenská vláda tak už na počiatku roku 1964

¹⁰⁹ Viac k priebehu akcie v c.d., Charles Hornsby s. 150–152.

¹¹⁰ AMZV, TO-T Keňa 1965–69, k. 1, ob. 2, čj. 024.128/10-65, Telegram z Nairobi, 05. mája 1965.

¹¹¹ Tamtiež, k. 1, ob. 2, čj. 021.179, Správa o vývoji vzťahov Kene so ZST, 03. februára 1966, s. 5.

¹¹² Tamtiež.

¹¹³ Tamtiež, s. 6.

stanovila limit na počet pracovníkov diplomatických misií pre ČLR, ktorá „vyvíjala obrovské úsilie, zrejme vo viere, že sa jej podarí dosiahnuť podobného postavenia ako v Tanzánii, ponúkla Keni pomoc za 6 miliónov Lstg, z toho jeden milión vo valutách, ktorý aj bol zahrnutý do keňského rozpočtu“. ČLR a Keňa si vymenili veľké množstvo delegácií na vládnej, ale aj odborovej, kultúrnej či hospodárskej úrovni. Vzájomné vzťahy sa však postupne zhoršovali a v roku 1966 dochádzalo k opakovaným ostrým útokom na adresu ČLR z keňského parlamentu aj tlače.

Veľký vplyv na odklon Kene od socialistických krajín mala aj ich podpora režimu v Somálsku, ktorý sa dostával do konfliktu s Keňou ohľadne severovýchodnej provincie. Tejto situácie tak využili Spojené štáty a začali s Keňou jednať o dodávkach zbraní.¹¹⁴ USA sa tiež koncentrovali na ovládnutie odborov a financovali inštitúcie na školenie kádrov pre štátnu správu, žurnalistov, a tiež tzv. „National Youth Service“. Oficiálne mali prvé roky po vyhlásení nezávislosti v Keni rozmiestnených cca. 130 príslušníkov mierových zborov (niektoré odhady hovoria aj o asi 400), vhodne rozostavaných po zemi a spravodajsky pracujúcich a usilujúcich aj o ovplyvňovanie Lumumbovho inštitútu apod. Podľa rozvedky pri tom nešetrili peniazmi na kupovanie poslancov, funkcionárov KANU, odborov a hlasov v rôznych voľbách¹¹⁵. Svoj vplyv sa v Keni samozrejme snažila udržiavať aj Veľká Británia, ktorá však nemala také finančné možnosti ako Spojené štáty. Archívne dokumenty sa dokonca často zmieňujú o rivalite o vplyv medzi týmito dvoma anglosaskými národmi. Ďalšími západnými krajinami, ktoré sa v Keni mohutne angažovali boli hlavne Nemecko, Japonsko a Izrael, ktoré okrem veľkej finančnej pomoci ponúkali aj pomoc pri školení kádrov, vojenských príslušníkov či dodávky zbraní. V tejto kapitole boli zámerne vynechané zmienky o štipendistoch, keďže sa im vyššie venuje samostatná podkapitola.

---

¹¹⁴ AMZV, TO-T Keňa 1965-69, k. 1, ob. 2, čj. 021.179/10-66, Správa o vývoji vzťahov Kene so ZST, 03. februára 1966, s.2.

¹¹⁵ Tamtiež, k. 1, ob. 2, čj. 021.179/10-66, Správa o vývoji vzťahov Kene so ZST, 03. februára 1966, s.2.

3. KRÍZOVÝ ROK 1966 A NÁSLEDNÝ ÚPADOK ČESKOSLOVENSKEHO VPLYVU V KENI

3.1. PREVRAT V KENI? VNÚTROPOLITICKÁ SITUÁCIA V A PÁD ĽAVICE

V predchádzajúcej kapitole sme kenský vnútropolitický vývoj zanechali v roku 1965, kedy ľavica postupne začala strácať svoje pozície, najmä po rozpustení strany KADU a jej následnom spojení s KANU. V tej dobe sa niektorí ľavicoví predstavitelia začali zaoberať myšlienkou ozbrojeného prevratu. DRUH počas svojej schôdzky s československým rezidentom v kancelárii viceprezidenta napríklad hovoril o tom, ako pravica silnie a snaží sa rozoštváť Kenyattu s Odingom. Ako riešenie tejto situácie navrhoval „násilné odstránenie reakčných živlov a ministrov z ich funkcií.“ Hovoril o tom, že je nutné obsadiť kľúčové miesta spoľahlivými kádrami. V prvom rade označil poštový úrad v Nairobi, tlač, rozhlas, armádu a políciu.¹¹⁶ DRUH ďalej tvrdil, že s Odingom už diskutovali aj o nutnosti vyslania asi 200 spoľahlivých vojakov na špeciálny výcvik do Tanzánie, aby v prípade nutnosti boli schopní prevziať moc nad keňskou armádou. Súčasne hovoril aj o tom, že údajne s Odingom plánujú zakúpiť nejakú poľnohospodársku farmu, kde by zhromažďovali zbrane, tak aby boli kedykoľvek k dispozícii. „Pri tejto príležitosti prameň [DRUH] požiadal, keby niekedy v budúcnosti bolo potrebné a nutné schovať pred nejakým nebezpečenstvom Odingu, či by sa mohol uchýliť do nášho domu [domu patriaceho rezidentúre].“ Takáto pomoc mu bola prisľúbená.

K pokusu o prevrat však nikdy nedošlo. A to hlavne z dvoch dôvodov. Prvým bola neustála možnosť príchodu britských vojsk, ktorou Kenyatta disponoval a hrozil a druhým bola samotná osoba Kenyattu ako neohrozeného lídra a otca národa. Prípadný ozbrojený prevrat by síce nebol namierený proti jeho osobe, ale proti ľuďom okolo neho, s čím by však Kenyatta, ktorý sa už posunul značne doprava na pomyselnom politickom spektre, rozhodne nesúhlasil. Odinga a celá ľavica tak bola v pate a počas Kenyattovho života sa vzdala nádeje na uchopenie moci. Jediná možnosť politických zmien sa ukázala v roku 1966 a to vojenský prevrat, ktorý sa však čoskoro tiež ukázal ako nereálny.

Otázka možného vojenského prevratu v Keni nebola nikdy až do roku 1966 predmetom úvah vnútropolitického života. Aj napriek tomu, že armáda predstavovala pomerne mocný a dobre organizovaný celok, nehrala v politickom dianí v krajine prakticky žiadnu úlohu. Pokiaľ sa objavovali nejaké konflikty vo vnútri armády, mali tribalistické zafarbenie a nemohli preto vyústiť vo väčší politický konflikt. Spolu s Nigériou bola Keňa vždy Britmi označovaná za vzornú krajinu v rámci Commonwealthu a to nielen čo do politickej stability vlády, ale politickej orientácie vôbec. Politici a najmä poslanci sa armádou začali plne zaoberať až po udalostiach práve v Nigérii.¹¹⁷ Pravícoví politici si uvedomovali, že podobné problémy akými trpela Nigéria pozná aj Keňa a obávali sa úlohy, ktorú by armáda teoreticky mohla zohrať v prípade ekonomických či sociálnych nepokojov. Podľa desiateho teritoriálneho oboru MZV však s vojenským prevratom nešlo počítať najmä z dvoch príčin: malá politická vyspelosť príslušníkov ozbrojených síl a fakt,

¹¹⁶ ABS, fond Hlavní správy rozvědky SNB, Kenje, reg. č. 11691/301/1/1/6/0044-1 I. S. s.l. Správa o politickej situácii, 20. januára 1965, s. 1.

¹¹⁷ AMZV, TO-T Keňa 1965-69, k. 1, ob. 1, čj. 021.180/66-10, Informácie k možnému vojenskému prevratu v Keni, 24. februára 1966, s. 1.

že kenská armáda bola pevne v rukách Britov, ktorí vládu všemožne podporovali. „Okrem desiatok expertov obsadili Briti miesta veliteľa armády – A.I. Hardy, veliteľa Letectva – I. Stockwel a veliteľa námorníctva – E. M. C. Walker.“¹¹⁸ V doplnku k citovanej správe sa tiež dočítame, že podobná situácia vládla aj v polícii kde „na významných miestach [...] pracovalo okolo 150 anglických expertov alebo Angličanov, pracujúcich ako príslušníci keňskej polície.“¹¹⁹

Veľkým politickým medzníkom vo vnútropolitickom vývoji Kene, tak bola až takzvaná Limurská konferencia v roku 1966, počas ktorej bola, ako sme si ukázali, v tej dobe už bezbranná ľavica úplne odstavená od moci. „Ako priznáva vo svojej knihe¹²⁰ aj bývalý veľvyslanec USA v Keni William Attwood, stalo sa tak za priamej a účinnej podpory a pomoci spojených štátov.“¹²¹ Pre ľavicových politikov v rámci KANU na čele s Odingom, sa tak uzavrela možnosť fungovania v rámci jednej strany spolu s pravitou a založením Únie kenského ľudu (KPU) obnovili bipartajný systém v krajine. Jedným z prvých krokov pravice v tej dobe bola zmena parlamentných pravidiel tak aby poslanci, ktorí zmenia stranícku príslušnosť prišli o mandát. Jednalo sa o tridsať poslancov prestúpivších z KANU. V následných doplňovacích voľbách KPU najmä kvôli uväzneniu niektorých svojich predákov a neférovému prístupu zo strany úradov, získala naspäť len deväť miest. Pre ilustráciu však môže slúžiť fakt, že v týchto voľbách získala až dve tretiny hlasov, no väčšinový volebný systém tento výsledok nepremenil na víťazstvo.

Hlavným tromfom KANU a samotného Kenyattu proti Odingovmu, často až populistickému programu vyvlastňovania a prerozdelenia pôdy, bola dohoda o odkupe pôdy belochov, na ktorú poskytla Keni peniaze Veľká Británia. Státisíce Afričanov tak mali prístup k farmám a usadlostiam, ktoré veľmi zvýšili ich životnú úroveň. Hlavný argument KPU proti vláde KANU a to chudoba nás, tak prišiel o svoj lesk. Spolu s tým postupne silnel tlak zo strany pravice a v auguste 1966 už bolo uväznených „asi 170 osôb [... medzi ktorými bolo aj] mnoho keňských príslušníkov, ktorí absolvovali vojenskú prípravu v Sovietskom zväze a v Československu.“ Naproti tomu svoju prítomnosť v krajine posilňovala Veľká Británia, ktorá v prístave v Mombase zakotvila dve vojenské lode.¹²²

KPU a samotný Odinga tiež postupne prichádzali o pomoc a dôveru zo socialistických krajín. Nielenže ich postavenie a možnosti boli stále slabšie, ale predstavitelia východného bloku postupne nadobudli dojem, že Odingovi a skupine okolo neho vo vedení strany ide čím ďalej tým viac len o vlastný zisk a prospech. Československo sa dokonca istú dobu zaoberalo myšlienkou podpory takzvaného racionálneho krídla v rámci strany¹²³ a hľadalo nových možných lídrov. Všetkým však už postupne začínalo byť jasné, že marginalizovaná ľavica sa stáva novou normou

¹¹⁸ AMZV, TO-T Keňa 1965-69, k. 1, ob. 1, čj. 021.180/66-10, Informácie k možnému vojenskému prevratu v Keni, 24. februára 1966, s. 2.

¹¹⁹ Tamtiež, k. 1, ob. 1, čj. 022.620/66-10, Doplnok k správe: Informácie k možnému vojenskému prevratu v Keni, 29. marca 1966, s. 2.

¹²⁰ ATTWOOD, William, *The Reds and the Blacks: a Personal Adventure*, New York 1967.

¹²¹ AMZV, TO-T Keňa, 1965–1969, K.1, ob. 1, čj. 024.617/67-10, Keňa od nezávislosti, 22. júna 1967, s. 5

¹²² ABS, fond Hlavní správy rozvědky SNB, Kenje, reg. č. 11691/000/3/4/0052-1 I. S, Odkaz z Nairobi, preklad z ruštiny, 18. augusta 1966, s. 1.

¹²³ Tamtiež, reg. č. 11691/000/4/4/0035-1 I. S, Súčasná situácia opozície v Keni a perspektívy najbližšieho vývoja, spracované v auguste 1967, s. 17.

a status quo sa najbližšie môže rapídne zmeniť až po smrti starého muža (Mzee – pomenovanie, ktorým kenská tlač často označovala Kenyattu).

Strana KPU zaniká v roku 1969 po nepokojoch v meste Kisumu v regióne Nianza, kde mala strana najväčšiu podporu. Počas ceremonálu otvárania nemocnice, vybudovanej sovietskymi, sa tam pokúsilo pár podporovateľov Odingu zaútočiť na prezidenta Kenyattu, ktorého stráž zastrelila desiatku ľudí a ďalších 70 zranila. Po tomto incidente bol Odinga vrhnutý do domáceho väzenia, niekoľko jeho poslancov uväznených a strana zakázaná 30. októbra 1969. Protesty v krajine mali odozvu aj v zahraničí a napríklad v Moskve kenský študenti zaútočili na kenskú ambasádu.¹²⁴

3.2. VYHOSTENIE ČESKOSLOVENSKÝCH OBČANOV A OBMEDZENIA PRE VÝCHODNÝ BLOK

O Limurskej konferencii môžeme hovoriť, ako o bode zvratu aj v Československo-kenských vzťahoch, ktoré sa začínajú rapídne ochladzovať. Dochádza dokonca k protikomunistickej hystérii a jednotlivé zastupiteľské úrady socialistických krajín sa dostávajú pod tlak. Československé zastupiteľstvo bolo v kontakte s predstaviteľmi KPU cez svojich dvoch spolupracovníkov, oboch poslancov za KPU – vyššie spomínaný KALI a Okello Odongo s krycím menom ELPIN. Práve cez nich požiadala strana československého rezidenta o pomoc. Praha rozhodla, že bude „všestranne podporovať KPU v jej akciách proti vláde.“ K žiadosti o finančnú pomoc sa však stavala negatívne, no navrhla pomoc materiálnu, ako tlačiareň, dodávky zbraní či vysielačky, ktoré by vysielali z Tanzánie¹²⁵. A so slovami rozviedky „Keď nemôže byť po našom, tak nech je aspoň zmätok“ plánovala „všetko vrhnúť na rozvrat À la Nigéria.“¹²⁶

Československo však v týchto plánoch malo veľmi zviazané ruky. Pracovníci socialistických misií, najmä ZSSR a ČSSR boli systematicky sledovaní za použitia značného množstva aut, ľudí a techniky. Proti nim a ich rodinným príslušníkom keňská bezpečnosť prevádzala provokačné akcie, pri nákupoch v meste a prehnanou osobnou kontrolou.¹²⁷ Pohyb pracovníkov zastupiteľských úradov východného bloku bol obmedzený na desať míľ od hlavného mesta a na akékoľvek cesty si museli zdĺhavo vybavovať povolenia s presným harmonogramom a zoznamami osôb, s ktorými sa môžu stretnúť. Tieto obmedzenia tak drasticky zasiahli aj prácu rezidentov, ktorí boli spravidla legalizovaní ako pracovníci ZÚ. Styky rezidentúry sa zároveň začali báť kontaktu s jej pracovníkmi. Ich obavám ide ľahko rozumieť – niektorí boli totiž uväznení, ďalší zase sledovaní. Sieť najdôležitejších kontaktov rezidentúry sa tak rozpadla. DRUH

---

¹²⁴ *Odinga arrested after Kenya Clashes*, In: Workers Press, č. 23, 29. október, 1969. s. 1. dostupné z: < <https://www.marxists.org/history/etol/newspape/workers-press-uk/n23-oct-29-1969-Workers-Press.pdf> > [cit. 24. 01. 2020].

¹²⁵ ABS, fond Hlavní správy rozvědky SNB, Kenje, reg. č. 11691/000/3/4/0059-1 I. S, Analýza rezidentúry ohľadne KPU, 16. novembra 1966, s. 2.

Tamtiež, reg. č. 11691/000/3/4/0062-1 I. S, Námety pre jednanie ohľadne KPU, 11. novembra 1966, s. 3.

¹²⁷ Tamtiež, reg. č. 11691/000/4/4/0005-1 I. S, Informácie o niektorých aspektoch práce v Keni, 23. marca 1967, s. 2.

bol vo väzení, ELPIN a KALI pod stálou kontrolou kenskej bezpečnosti. Niektorí dokonca ukončili s rezidentami styk.

Výrazný moment, ktorý veľmi uškodil československej rozviedke v Nairobi bolo vypovedanie pracovníkov ČTK a ZÚ. Najskôr bol vypovedaný I. tajomník ZÚ v Nairobi – Kozubík. Po ňom nasledoval III. Tajomník Carda a spolu s ním aj spravodajca ČTK Kubeš. Okrem nich aj dvaja sovietski a dvaja čínski občania, v súbte piati diplomati a dvaja novinári.¹²⁸ Ďalší spravodajca ČTK – Forejt bol neskôr vypovedaný roku 1968.¹²⁹ Praha tak pod stálym dohľadom kenskej bezpečnosti, nebola schopná takmer nijak zasahovať do ďalšieho diania v krajine. V roku 1966 jej napríklad zostal v Nairobi len jeden rezident, ktorému sa však už nepodarilo znova nadviazať väčšinu stykov.¹³⁰ Popri tom silnela aj antikomunistická hystéria v krajine. Hovorca vlády v svojom príhovore zaútočil na socialistické krajiny, ktoré mali ilegálne financovať opozíciu, čo rozpútalo aj vlnu článkov v médiách typu „piata kolóna v Keni“ alebo „zlovestná komunistická kampaň odhalená.“¹³¹

3.3. POSLEDNÉ AKTIVITY ČS. ROZVIEDKY V KENI A VÝVOJ VZÁJOMNÝCH VZŤAHOV

Po roku 1966 sa československá rozviedka spamätávala dlhšiu dobu a vykonávala hlavne operácie na ochranu dobrého mena Československa a ostatných socialistických krajín v Keni či pomáhala so šírením propagandy. Československo-kenské vzťahy sa však už nikdy nedostali na úroveň z rokov 1964–1966 a to hlavne preto, že pravica v Keni zostala pri moci ešte dlhšie než sa v Československu udržal komunistický režim. V roku 1967 analýza politickej situácie v Keni z dielne československého ministerstva vnútra označuje už Keňu za jednu z „najreakčnejších zemí vo východnej Afrike,“¹³² ktorá proti ČSSR a ďalším krajinám východného bloku zavádzala stále reštriktívnejšie opatrenia, hlavne čo sa pohybu osôb týka. Československo tak patrilo medzi takzvané „*Difficult countries*,“ ktorých pracovníci sa nemohli pohybovať mimo Nairobi a boli monitorovaní kenskou bezpečnosťou. Československá rezidentúra však o sledovaní vedela, keďže odpočúvala kenské sledovačky a poznala aj ich presné rozmiestnenie v okolí socialistických zastupiteľských úradov a bytov ich pracovníkov.¹³³ Čechoslovákovi sa tiež podarilo rozuzliť šifry, na základe ktorých kenská bezpečnosť komunikovala. Jednalo sa o krycie názvy rôznych miest či budov, ale aj tajné označenia akcií kenskej kontrarozviedky.

Jednou z priorít rezidentúry v Nairobi bolo aj minimalizovanie dopadov československých udalostí v roku 1968, ktoré mali vo všeobecnosti najmä dva rozmery. Prvým bolo to, že niektoré africké krajiny, s ktorými malo pred tým Československo pomerne dobré vzťahy, odsúdili

¹²⁸ AMZV, TO-T Keňa 1965-69, k. 1, ob. 4, čj. [nie je označené], Záznam pre s. ministra k depeši ZÚ Nairobi Roškot 44 – SP 2696 zo dňa 16. marca 1966, s. 1.

¹²⁹ ABS, fond Hlavní správy rozvědky SNB, Kenje, reg. č. 11691/011/1/3/0050-1 I. S, Správa od rezidenta v Nairobi, 11. apríla 1968, s. 1.

¹³⁰ Tamtiež, reg. č. 11691/000/4/4/0002-1 I. S, Analýza štvrtého odboru prvej správy MV, s. 4.

¹³¹ AMZV, TO-T Keňa 1965-69, k. 1, ob. 4, čj. 024.240/66-10, cl. Roškot 61/5, Útoky Keni proti ČSSR, 20. mája.1966, s. 1.

¹³² ABS, fond Hlavní správy rozvědky SNB, Kenje, reg. č. 11691/000/4/4/0013-1 I. S, Celkové hodnotenie situácie v Keni, 1967, s. 1.

¹³³ Tamtiež, reg. č. 11691/011/1/3/0040-1 I. S, Akcia prístroj, s. 1.

sovietsku okupáciu, po ktorej nasledovalo zhoršenie vzťahov (Tanzánia či Zambia). Druhým dôležitým následkom augusta 1968 boli rozsiahle čistky, ktoré postihli aj rozvedku. Nejednalo sa síce o pracovníkov priamo v Keni, ale pražská centrála sa z tejto „očisty“ spamätávala pomerne dlho.¹³⁴ Priamo v Keni bol odstránený len jeden pracovník zastupiteľského úradu, vedúci hospodárskej sekcie Emil Mikulěnka, ktorý sa staval proti oficiálnej línii.¹³⁵ Rezidentúra sa v tej dobe zamerala hlavne na šírenie propagandistických materiálov a zabráneniu šírenia iného ako komunistického pohľadu na rok 1968. Išlo hlavne o akcie, kedy sa rezidentovi podarilo pomocou podplácania a darov redaktorom spravodajských rubriék preťačiť materiály dodávané od ČTK. Išlo napríklad o materiály o vedúcej úlohe KSCČ či bratskej pomoci ZSSR. Podobné akcie potom boli vykonané aj na prvé výročie okupácie.¹³⁶ Západné tajné služby sa v tej dobe tiež snažili získať niekoľkých pracovníkov ZÚ, či vyslaných lekárskeých expertov.¹³⁷ Dňa 21. januára nahlásila jedna z krajaniek žijúcich v Nairobi, že univerzitní študenti plánujú demonštráciu na výročie upálenia Jána Palacha, ktorá sa mala konať pred sovietskym zastupiteľským úradom. Československý rezident však cez svoje kontakty na univerzite zasiahol a študenti ohlásenú demonštráciu zrušili. Na univerzite v tej dobe vyučoval československý expert profesor Fojt, ktorý presvedčil študentov, aby miesto demonštrácie radšej spísali protestnú petíciu.¹³⁸

Československá rozvedka svoje pôsobenie v Keni ukončovala počas roku 1971, kedy Keňu opustil aj posledný rezident. Jej posledné roky v Nairobi už boli spravodajsky pomerne slabé a zместili sa len do niekoľkých správ. Zameriavala sa hlavne na činnosť anglickej rozvedky v Keni, ale aj v širšom regióne, silnejúcu prítomnosť Západného Nemecka a Číny v krajine či dianie v okolitých krajinách. Počas celej doby jej pôsobenia v Keni až do roku 1971 tiež sledovala občanov Československa žijúcich v Keni a podávala o nich správy do Prahy. Týmto správam bol venovaný osobitý podzväzok, ktorý však bol v roku 1972 skartovaný¹³⁹. Všetky ostatné zväzky boli archivované a dochovali sa v Archíve bezpečnostných zložiek.

Ukončenie činnosti rezidentúry je cítiť aj v Archíve Ministerstva zahraničných vecí, ktorého kolégium neskôr karhá ZÚ v Nairobi, že nevykonáva „najdôležitejšiu činnosť zastupiteľského úradu“ a to práve spravodajskú činnosť.¹⁴⁰ Hlavná pozornosť MZV sa už však sústreďí na obchodné a hospodárske témy, ktoré sa spolu s udrzovaním dobrého mena socialistických krajín stávajú takmer jedinou prioritou. Najviac ohľadu sa preto venuje

---

¹³⁴ K téme viac kniha – KAŇÁK, Petr, Československá rozvedka a pražské jaro, Praha 2016.

¹³⁵ ABS, fond Hlavní správy rozvedky SNB, Kenje, reg. č. 11691, Politicko-pracovné hodnotenie Emila Mikulěnku, 19. decembra 1970, s. 1.

¹³⁶ ABS, fond Hlavní správy rozvedky SNB, Kenje, reg. č. 11691/011/1/3/0040-1 I. S, Priebeh augustového obdobia v Keni a na ZÚ Nairobi, 11. augusta 1969, s.1.

¹³⁷ Tamtiež, s. 2.

¹³⁸ ABS, fond Hlavní správy rozvedky SNB, Kenje, reg. č. 11691/011/2/3/0003-1 I. S Hlásenie o výročí samovraždy Jána Palacha, s. 1.

¹³⁹ Podobne boli skartované aj zväzky s reg. č. 11825 I. S, „Obrana čs. ZÚ v Nairobi (Keňa)“, ktorý bol skartovaný dňa 10. decembra 1968; reg. č. 11399 I. S, objektový zväzok s tematikou „Kenja“, skartovaný 18. júna 1964 a tiež reg. č. 80896 I. S, zväzok operatívnej korešpondencie s tematikou „Rezidentura Kenya“, ktorý bol skartovaný dňa 22. 4. 1967;

¹⁴⁰ AMZV, f. Porady kolégia 1953–1989, Informácie o plnení úloh uložených kolégiom pri prejednaní správy o vývoji v Keni, 1973, s. 1.

vzrastajúcej hospodárskej výmene, ktorá v roku 1972 stúpila medziročne o deväť percent na 27,7 milióna Kčs.¹⁴¹ Ťažisko vzájomných vzťahov sa tak presunulo k zásadám vzájomnej výhodnosti. Pre Československo sa Keňa stala zaujímavým teritóriom, kam vyvážalo spotrebný tovar, za ktorý získavalo veľmi potrebné valuty. Zatiaľ čo z Kene sa dovážali prevažne surové materiály a poľnohospodárske produkty ako káva, čaj, sisal a podobne. Táto situácia sa stala novou normou a nejak výrazne sa až do pádu komunistického režimu v Prahe nezmenila. Československo sa sústredilo hlavne na hospodárske prenikanie do krajiny, budovanie menších investičných celkov a veľký záujem malo o vodné hospodárstvo. Veľkú časť svojej práce tak ZÚ zameriavalo na veľtrh v Nairobi, kde sa Československu každoročne darilo so svojou produkciou zažiarit'. O nejakých ďalších významných úspechoch komunistického Československa sa v sedemdesiatych rokoch už hovoriť nedá. Keňu postupne opúšťali československí experti, klesal počet pracovníkov ZÚ a prestali sa udeľovať aj štipendiá kenským študentom. V roku 1970 tak študovalo v ČSSR ešte 46 kenských študentov,¹⁴² zatiaľ čo v roku 1975 to boli len traja.¹⁴³

---

¹⁴¹ AMZV, f. Porady kolégia 1953–1989, K. č. j. 016.267/75-8 Zameranie a hlavné úlohy čs. zahraničnej politiky voči Keni, 1975, s.6.

¹⁴² AMZV, TO-T Keňa 1970–1974, k. 1, ob. 4, čj. 020.185/71-8, Rozbor situácie v Keni a výhľad čs.-kenských stykov, 08. januára 1971, s. 10.

¹⁴³ AMZV, f. Porady kolégia 1953–1989, K. č. j. 016.267/75-8 Československo-kenské vzťahy, 1975, s.4.

ZÁVER

Československo nadviazalo diplomatické styky s Keňou 24. januára 1964 a zastupiteľský úrad zriadilo v Nairobi 6. marca toho istého roku. V rámci ZÚ zároveň vznikla aj rezidentúra československej rozviedky. Styky s predstaviteľmi boja za nezávislosť však boli nadviazané už pred vyhlásením samostatnosti. Mnohí z nich navštívili Prahu a niektorí boli dokonca získaní k spolupráci s rozviedkou. Patril medzi nich napríklad vedúci káhirskej kancelárie KANU, William Odhiambo Okello. Praha však bola v kontakte aj s ďalšími vedúcimi kenskými politikmi, ktorí však neboli platení spolupracovníci. Medzi nich patril budúci premiér a prezident Jomo Kenyatta, ale hlavne ľavicový líder Oginga Odinga, ktorý sa najviac angažoval v prospech rozvoja vzájomných vzťahov. Už pred vyhlásením nezávislosti tak do Prahy smerovalo niekoľko delegácií, ktoré s československými pohlavármi rokovali o pomoci pre emancipujúcu sa krajinu.

Vzťahy medzi Československom a Keňou v nami sledovanom období sa vyvíjali pomerne dynamicky a to hlavne medzi rokmi 1963–1966, kedy bola ČSSR jedným z najdôležitejších kenských partnerov. Zastupiteľský úrad v Nairobi tak postupne vyrástol na dobre materiálne aj personálne vybavené centrum československých aktivít v celej východnej Afrike. Československo totiž očakávalo, že aj za jeho prispetia a s prihliadnutím k miestnym tradíciám boja za nezávislosť sa Keňa veľmi rýchlo vydá prosocialistickou cestou vývoja. Vzhľadom k rozsiahlym stykom rozviedky a nákladnej podpore poskytnutej vláde v Nairobi bolo v prvých rokoch po získaní nezávislosti československé postavenie v krajine veľmi dobré. Československo bolo v stálom kontakte s viceprezidentom Ogingom Odingom a malo priamy dosah aj na prezidenta Kenyattu. Najviac sa Prahe darilo pokiaľ boli títo dvaja silní muži kenskej politiky v zhode. V tej dobe Praha cvičila kenských dôstojníkov, zaobstarávala menšie dodávky zbraní a na vláde pôsobil jej bezpečnostný expert zodpovedný za budovanie paralelnej tajnej služby, ktorá by konkurovala tej pôvodnej, Britmi ovládanej. V Prahe v tej dobe tiež študovalo niekoľko desiatok kenských študentov, z ktorých značná časť prešla aj vojenským či bezpečnostným tréningom.

Medzi Nairobi a Prahou sa vtedy striedali rôzne delegácie a v krátkom čase boli podpísané obchodná, kultúrna či vedecko-technická dohoda. V Keni už vtedy pôsobilo niekoľko československých expertov vo viacerých odboroch a kontakty československej rozviedky siahali na najvyššie miesta kenskej politiky. Ministri, poslanci, novinári či úradníci si na stovkách schôdzok nechávali od československej rozviedky, pôsobiacej pod krytím ZÚ či ČTK, vyplácať finančné odmeny za dodávanie tajných informácií, ale aj akcie v prospech východného bloku, či proti vplyvu západných mocností. Praha a s ňou aj ostatné socialistické krajiny, však úplne podcenili ekonomickú a personálnu závislosť Kene na Veľkej Británii a plne zlyhali v jej hospodárskom nahradení. Nairobi sa tak postupne stalo ekonomicky závislé na Londýne a Washingtone, ktoré tak začali podporou pravice vytláčať východný blok z jeho pozícií. Praha sa preto, krok za krokom, dostávala do izolácie a už v roku 1965 jej bolo jasné, že je len otázkou času, kedy o svoje pozície príde úplne.

Bodom konečného zvratu sa stala takzvaná Limurská konferencia roku 1966, kde bola ľavica úplne odstavená od moci. Keňa tak nastúpila aj napriek deklarovanej neangažovanosti, na prozápadný kurz vývoja a jej vzťahy so socialistickými krajinami sa prudko zhoršili. Začalo sa tak obdobie antikomunistickej propagandy a útokov na zastupiteľské úrady Východného bloku. Veľká dôležitosť Československa v Keni, je zjavná aj z agresívnych zásahov proti jeho zastupiteľskému

úradu, ktorý v roku 1966 muselo opustiť viac pracovníkov než v prípade Číny či Sovietskeho zväzu. Keňa sa zároveň stiahla do pasivity v zahraničnej politike či celoafrických otázkach.

Ochladenie vzťahov zasiahlo aj prácu rozviedky, ktorá okrem vyhostených rezidentov prichádza o väčšinu svojich zdrojov a bola pod tvrdým dozorom kenskej bezpečnosti. Čechoslováci síce zaznamenávajú ešte nejaké menšie úspechy v podpore opozičných síl či propagačnej činnosti. Politický posun sa však postupne ukazuje ako nereálny a ťažisko vzájomných vzťahov sa presúva do ekonomickej oblasti, čo je ilustrované aj postupným znižovaním sa počtu pracovníkov ZÚ v Nairobi, či udeľovaných štipendií kenským študentom.

Československé postavenie a vplyv v Keni pred rokom 1966 bol daný hlavne väčšou ochotou afrických politikov spolupracovať s Československom ako s komunistickou supervelmocou a zároveň kontinuálnou prítomnosťou Prahy v regióne, ktorá začala už v tridsiatych rokoch 20. storočia. Praha dokázala flexibilne reagovať na kenské požiadavky a poskytovala materiálnu pomoc, expertov či štipendia kenským partnerom, jej ambície a potenciál však narazili na vlastnú ekonomickú realitu a neschopnosť poskytnúť väčšiu finančnú pomoc. Čechoslováci sa síce v prístupe ku Keni koordinovali s Moskvou a riadili sa určitým spoločným cieľom avšak je problematické tvrdiť, že by Praha vždy jednala podľa príkazov Moskvy. Československá rozviedka a aj ZÚ často konali úplne samostatne a o svojich akciách neskôr len informovali, ako Prahu, tak aj Moskvu, čo prirodzene vyplýva z charakteru ich práce a nutnosti častokrát okamžitej reakcie na dianie v krajine.

Otázkou naďalej zostáva, či sa Československu oplatilo investovať tak veľký politický, ale aj finančný kapitál na podporu svojich aktivít v Keni. V analýze československého ministerstva zahraničných vecí z roku 1966 sa uvádza, že Praha na svoje aktivity v Keni minula za prvých osem rokov svojho pôsobenia asi 40 miliónov korún československých¹⁴⁴. Táto suma však nemusí zahŕňať všetky výdavky rozviedky, ktoré boli pred MZV tajené. Je zjavné, že pri tak veľkých nákladoch bola Keňa jednou z priorit československej zahraničnej politiky. Praha však pri presadzovaní svojej agendy v Keni spolu s ostatnými krajinami východného bloku zlyhala. Ako však bolo v práci ukázané československý úspech v Keni bol od počiatku takmer nemožný. Kľúčové v tom boli hlavne tri faktory, ktoré napokon rozhodli v neprospech Československa. Prvým bola silná pozícia Veľkej Británie v Keni a jej záujem na udržaní tejto pozície. V čase získania nezávislosti žili v Keni desaťtisíce Angličanov lojálnych Londýnu a často väčšinou pôsobiacich na vplyvných miestach v bezpečnosti, exekutive či obchode a na týchto pozíciách zotrvali aj dlho po kenskom osamostatnení (V kenskej armáde alebo bezpečnosti ich pracovalo až 1700).¹⁴⁵ Veľká Británia tak bola schopná ovplyvňovať chod udalostí v svoj prospech aj vo veľkom množstve nenápadných udalostí ako udeľovanie víz, vysielanie štipendistov či spolupráca médií. Najväčšie úspechy socialistické krajiny dosiahli v počte kenských študentov študujúcich vo východnom bloku (V ČSSR do roku 1975 to bolo 74 štipendistov). Títo mladí muži, však po návrate do krajiny neboli schopní dobre sa zamestnať aj vďaka veľkému vplyvu Londýna na kenských úradoch. V mnohých ohľadoch bola pre kenský vývoj dôležitá aj britská a americká vojenská prítomnosť v krajine, ktorá pôsobila ako stabilizátor prozápadného smerovania krajiny,

---

¹⁴⁴ AMZV, TO-T Keňa 1965–69, k. 1, ob. 4, čj. 024.301/66-10, Súčasný stav čs. – kenských vzťahov, 30.mája 1966, s. 02.

¹⁴⁵ Tamtiež, k. 1, ob. 4, čj.024.617/67-10, Keňa od nezávislosti, perspektívy ďalšieho vývoja a zásady činnosti ZÚ v Nairobi, 16. jún 1967, s. 9.

ktorá sa prezentovala ako nezúčastnená. Tento vplyv Londýna na chod udalostí mala zvrátiť postupná afrikanizácia štátnej správy, ktorá však bola veľmi pomalá.

Druhým kľúčovým faktorom bola osoba Joma Kenyattu. Premiér a neskôr prezident Kenyatta sa pre mnohých pozorovateľov z východu prekvapivo priklonil v bipolárnom svete na západ. Po jeho dlhej internácii, Československo predpokladalo, že sa obráti prudko doľava, no Kenyatta sa čoskoro ukázal ako antikomunista, ktorý síce rokoval aj s východom, no jeho akcie sa s odstupom času javia skôr ako neideologické a len v prospech národa, ktorý reprezentoval¹⁴⁶. Prijímal čo najväčšiu pomoc z východného bloku, pretože to bolo pre Nairobi výhodné, ale nehodlal robiť žiadne akcie v prospech socialistických krajín. Bez Kenyattu s jeho auru bojovníka za slobodu a otca národa tak bola kenská ľavica paralyzovaná.

Tretím a pravdepodobne najdôležitejším faktorom, ktorý priam až naznačuje nemožnosť úspechu východného bloku v Keni bola mimoriadna slabosť kenskej ekonomiky, ktorá spočívala v tom, že kenský import každoročne prevyšoval export o polovicu. Tento fakt sám naznačuje potrebu cudzích finančných zdrojov a závislosť krajiny na pomoci z vonku. Keď Keňa po určitých skúsenostiach z jednaní o hospodárskej pomoci so ZSSR a ČĽR v roku 1964 došla k záveru, že od socialistických krajín nemôže očakávať podstatnú ekonomickú pomoc, zvlášť vo valutách, plne otvorila dvere západnému kapitálu a to hlavne Britskému. Československá politika v Keni tak akoby hneď od začiatku bola predurčená na neúspech, ktorý sa naplno prejavil v roku 1966. Je však nutné dodať, že Prahe sa predsa len podarilo v Keni uchytiť po hospodárskej stránke, z ktorej profitovala ešte dlho po stiahnutí sa z krajiny. Opomenutá by ale nemala byť ani kultúrna či intelektuálna výmena medzi oboma krajinami, ktorá bola pomerne bohatá počas celého nami skúmaného obdobia. Československé filmy, časopisy ale aj propagačné materiály boli distribuované po celej Keni a predstavovali spolu s ľuďmi vyštudovanými v ČSSR potenciálnu výhodu do budúcnosti, na ktorej neskôr stavali aj už samostatné české a slovenské zahraničné politiky.

---

¹⁴⁶ Ako píše v c.d. s.105, Charles Hornsby: „Keňa sa síce prezentovala ako nezúčastnená, ale Kenyatta, Mboya, a ďalší sa pozerali na komunistické štáty s podozrením.. Rozvojová stratégia Kene však bola začiatkom roku 1964 skutočne neutrálna, pretože kenský lídri, konzervatívni aj radikálni, hľadali pomoc od východu aj západu.“

BIBLIOGRAFIA

Primárne zdroje:

- Archív Ministerstva zahraničných vecí ČR
Teritoriální odbor Keňa 1960-1964 – obyčejné.
Teritoriální odbor Keňa 1960-1964 – tajné.
Teritoriální odbor Keňa 1964-1970 – tajné.
Teritoriální odbor Keňa 1970-1974 – tajné.
Porady kolégia.
- Národní archiv:
KSCĚ – Ústřední výbor 1945-1989 (Antonín Novotný) – Keňa.
KSCĚ – Ústřední výbor 1945-1989, Předsednictvo ÚV KSCĚ.
- Archiv Bezpečnostních složek:
Hlavní správa rozvědky SNB – Keňa, krycí názov „Kenje“.

Sekundárna literatúra:

- BRANCH, Daniel, *KENYA: Between Hope and Despair, 1963–2011*, London 2011.
- CULLEN, Poppy, *Operation Binnacle: British plans for military intervention against a 1965 coup in Kenya*, in: *The International History Review*, 39:5, 2017, s. 791-809.
- CULLEN, Poppy, *Playing Cold War politics': the cold war in Anglo-Kenyan relations in the 1960s*, in: *Cold War History*, 18:1, 2018, s. 37–54.
- DVORÁČEK, Jan, a kol., *A History of Czechoslovak Involvement in Africa, Studies from the colonial through the soviet eras*, Lampeter 2014.
- HORNSBY, Charles, *KENYA: A History Since Independence*, London 2012.
- KAŇÁK, Petr, *Československá rozvědka a pražské jaro*, Praha 2016.
- KEITH, Kyle, *The Politics of the Independence of Kenya*, in: *Contemporary British History*, 11 (4) 1997, s 42–65.
- KLÁNSKY, Josef, *Keňa*, Praha 1967.
- KLÁSKOVÁ, Lenka, *Průběh dekolonizace Keni z aspektu vývoje vztahů s Velkou Británií*, Bakalárska práca, Ústav svetových dejin Filozofickej fakulty Univerzity Karlovy v Praze , 2006.
- KLÍMA, Jan, *Dějiny Afriky : vývoj kontinentu, regionů a států*, Praha 2012.
- KURIA, Gibson Kamau, *Confronting Dictatorship in Kenya*, in: *Journal of Democracy*, 2 (4), 1991, s. 115–126.
- LACINA, Karel, *Dějiny národně osvobozenického hnutí v zemích subsaharské Afriky v 60. a 70. letech* , Praha 1984.
- MABERA, Faith, *Kenya's foreign policy in context (1963–2015)*, in: *South African Journal of International Affairs*, 23:3, 2016, s. 365–384.
- MUEHLENBECK, Philip, *Czechoslovakia in Africa 1945–1968*, London 2015.

- NÁLEVKA, Vladimír, *Čas soumraku: rozpad koloniálních impérií po druhé světové válce*, Praha 2004.
- OLŠA, Jaroslav, *Českoslovenští diplomaté v černé Africe, 1918–1955 Počátky budování sítě československých zastupitelských úřadů na jih od Sahary*, in: MEZINÁRODNÍ VZTAHY, 2/2005, s. 90–105.
- PERCOX, David, *Britain, Kenya and the Cold War: Imperial Defence, Colonial Security and Decolonisation*. London 2004.
- REID, Richard, *Dějiny moderní Afriky: od roku 1800 po současnost*, Praha 2011.
- SCHMIDT, Elizabeth, *Foreign Intervention in Africa, from the Cold War to the War on Terror*, New York 2013.
- Westad Odd, *The Global Cold War, Third World Interventions and the Making of our Times*, Cambridge, 2007.
- ZÍDEK, Petr, SIEBER, Karel, *Československo a subsaharská Afrika v letech 1948–1989*, Praha 2007.